

Patent Lisans Sözleşmelerinde Taraf Değişikliği^(*)

Change of Parties in the Patent License Agreements

*Doç. Dr. Emel BADUR^(**)
Av. Gülmelahat DOĞAN^(***)*

Öz

Patent lisans sözleşmesi, lisans verenin, patentten doğan haklarının kullanımı konusunda lisans alana yetki verdiği, sürekli borç ilişkisi kuran bir sözleşmedir. Lisans veren, patente konu buluşu lisans alanın kullanımına sunarak bir gelir sağlamakta, lisans alan ise kullandığı teknoloji ile ekonomik sistemde etkin rol sağlamaktadır. Süreklilik içeren bu borç ilişkisinde çeşitli sebeplerle sözleşmenin taraflarının değişmesi durumu makalenin konusunu oluşturmaktadır. Borçlar Hukukunda düzenlenen ve borç ilişkilerinde taraf değişikliğine yol açan alacağın devri, borcun üstlenilmesi, borca katılma, işletmenin devri, sözleşmenin devri, sözleşmeye katılma, alt lisans, rehin ve miras yoluyla taraf değişikliğine ilişkin hususlar Türk Borçlar Kanunu ve Sınai Mülkiyet Kanunu çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Patent, Lisans Sözleşmesi, Sürekli Borç İlişkisi, Taraf Değişikliği, Ticari İşletme Rehni.

Abstract

The patent license agreement is a contract that establishes a continuous debt relationship, where the licensor authorizes the licensee to use their rights arising from the patent. The licensor provides an income by offering sharing the subject of invention of the patent to the licensee, and the licensee is provides taking an effective role in the economic system with the technology he uses in return it uses. This article is reviewing the situation of is the changes of the sides parties of the patent license agreement for various reasons. The issues which may cause change of side such as related to the assignment of claims, assumption of debt, the participation in the debts, merger and assignment of businesses, the transferring and a contract, pledge and change of the parties through inheritance are examined within the framework of the Turkish Code of Obligations and Turkish Industrial Property Code.

Keywords

Patent, License Agreement, Continuous Debt Relationship, Change of the Parties, Commercial Enterprise Pledge.

^(*) Makale gönderim tarihi: 12.03.2019. Makale kabul tarihi: 09.04.2019.

Bu makalede yer alan görüşler yazarların kişisel görüşleri olup, bir başka kişi veya kurumun görüşünü yansıtmamaktadır.

^(**) Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, (badur@cankaya.edu.tr); ORCID: 0000-0002-5133-8541.

^(***) TÜBİTAK Hukuk Müşaviri, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümü Doktora Öğrencisi, (gulmelahat.dogan@tubitak.gov.tr); ORCID: 0000-0003-1476-8400.

GİRİŞ

Patent lisans sözleşmesi teknoloji transferlerinin en bilinen ve yaygın uygulanan yöntemi olup, teknoloji temelli ulusal ve uluslararası ekonomi ve ticareti yakından ilgilendirmektedir. Patent lisans sözleşmeleri Sınai Mülkiyet Kanunu'nun (SMK) "Sözleşmeye Dayalı Lisans" başlıklı 125. maddesi ve devamında düzenlenmiştir.

Eserde ilk olarak patent lisans sözleşmesinin tanımı, tarafları, hukuki niteliği, konusu ve şekli ele alınmış, devamında ise Türk Borçlar Kanunu'nda (TBK) düzenlenen borç ilişkilerinde taraf değişikliğine neden olan haller, alt lisans, rehin ve miras hukuku çerçevesinde patent lisans sözleşmesinde taraf değişikliği halleri incelenmiştir. Patent hakkının rehnedilebilmesi ve miras yoluyla intikal edebilmesi nedeniyle taraf değişikliği kapsamında bu hukuki müesseseler de çalışmanın kapsamına dahil edilmiştir.

Patent lisans sözleşmesindeki taraf değişikliği hallerinde doğacak sonuçlar, patent korumasından ve buna bağlı olarak patent sahibinin değişikliğe açık rızasının gerekmesinden ötürü diğer sözleşme türlerinden farklı olabilmektedir.

Sözleşmenin devamı ya da sona ermesi ve diğer sözleşmelerden farklı olarak patent lisans sözleşmesi söz konusu olduğunda yapılan ekonomik yatırım ve planlar göz önüne alındığında patent sözleşmelerinde taraf değişikliği yapılması konusunda dikkatli hareket edilmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede sözleşmenin hukuki durumunu etkileyen taraf değişikliği halleri ve buna bağlanan sonuçlar bu çalışma kapsamında ele alınmıştır.

I. PATENT LİSANS SÖZLEŞMESİ

SMK'nın 82. maddesinde, teknolojinin her alanındaki buluşlara, yeni olması, buluş basamağı içermesi ve sanayiye uygulanabilir olması şartıyla patent verilebileceği düzenlenmiştir. Patent lisansı sözleşmesinin konusu ise patentten doğan hakların kullanılmasıdır. Lisans verilmesi kavramı, genel anlamıyla, bir fikri mülkiyet hakkının kullanılmasının devredildiği durumların tanımlanmasında kullanılmıştır. Bununla birlikte günümüzde lisans verilmesinden söz edildiğinde, akla ilk gelen patent lisansı olmaktadır.¹ Patentten doğan hak, patent belgesinin elde edilmesi ile ortaya çıkan ve tescil edilerek korunan haklardır. Patent ve pa-

¹ ÖZEL, Çağlar: Marka Lisansı Sözleşmesi, B. 2, Ankara 2015, s. 43; Latince "licet" kelimesinden kökünü alan lisans terimi, "izin verilmiş (müsaade edilmiş)" anlamını taşımakta ve uluslararası yaygınlıkta kullanılmaktadır. ORTAN, Necip: Patent Lisansı Sözleşmesi, Ankara 1979, s. 36. Lisans sözleşmesi, lisans verenin lisans alana gayrimaddi bir malın ve gayrimaddi malın işlevini ortaya çıkaran kendiliğinden kurulan inhisarlık durumunun kullanımına izin vermesi borcunu; lisans alanın da bunun karşılığında -kural olarak- bir bedel ödemeyi yükümlendiği sözleşme olarak tanımlanabilir. Özel, s. 44; Ortan, s. 16; BAŞ, Mustafa: Teknik Bilgi (Know-How) Lisans Sözleşmesi, Ankara 2000, s. 55, 56.

tent başvurusu hakkı başkasına devredilebilir, miras yoluyla intikal edebilir ya da patenti kullanma hakkı lisans sözleşmesinin konusu olabilir.

A. Tanımı

Patent sahibi, sahip olduğu inhisari kullanma hakkını, SMK'nın 125. maddesi uyarınca üçüncü kişilere lisans sözleşmesi ile verebilir. Aynı maddeye göre sözleşmenin konusu, patent başvurusu veya patent olabilir. Üçüncü kişiye verilecek lisans, inhisari veya inhisari olmayan lisans şeklinde olabilir. Ancak sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa lisans, inhisari değildir. İnhisari olmayan lisansa, basit lisans adı da verilmektedir.²

İnhisari olmayan (basit) lisans sözleşmelerinde lisans veren patent konusu buluşu kendisi kullanabileceği gibi, üçüncü kişilere de aynı buluşa ilişkin lisans verebilir. İnhisari lisans halinde, lisans veren başkasına lisans veremez ve hakkını açıkça saklı tutmadıkça, kendisi de patent konusu buluşu kullanamaz. Başka bir ifade ile inhisari patent lisans sözleşmelerinde, lisans veren aynı patent için başka kişilere lisans vermemeyi taahhüt eder. İnhisari patent lisans sözleşmesinde, lisans veren patenti bizzat kullanmayı sürdürmek istiyorsa, bu unsur sözleşmede açıkça kararlaştırılmalıdır.³ Sözleşme açısından subjektif esaslı unsur haline getirilen bu durumun, yazılı şekle de dahil edilmesi gerekmektedir. Lisans verenin de lisans alan gibi kullanma hakkını elinde tuttuğu bu sözleşme tipine, "*bağımlı inhisari lisans*" adı da verilmektedir.⁴ Sözleşmede aksi kararlaştırılmadığı sürece lisans alan kişi, patentin koruma süresi boyunca, patent konusu buluşun kullanılmasına ilişkin her türlü tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir.

Doktrinde patent lisans sözleşmesi, lisans verenin patentten doğan haklarının kullanılmasının lisans alana belirli ya da belirsiz bir süre için, belirli bir bedel karşılığında verildiği ve lisans alan için şahsi hak doğuran, tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme şeklinde tanımlanmıştır. Sözleşmenin konusunu, özel kanunla mutlak olarak korunan bir sınai mülkiyet hakkının kullanılmasının kural olarak bir bedel karşılığı lisans alana devredilmesi oluşturmaktadır.⁵ Patent lisans sözleşmeleri SMK'nın 148/5. maddesi uyarınca patent siciline kaydedilir. Sicile kaydedilmeyen lisans sözleşmesinden doğan haklar, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez.

² Özel, s. 50.

³ Taraf iradelerinden lisans verenin, inhisari lisans verdiği anlaşılmakla birlikte; kendi kullanma hakkını saklı tuttuğu konusunda kuşkuya düşülüyorsa, dar yorum yapılmalı ve sadece lisans alana kullanım hakkı tanındığı kabul olunmalıdır.

⁴ Özel, s. 51.

⁵ OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: "*Fikri Nitelikteki Sınai Değerler Üzerindeki Haklar ile Bunlara İlişkin Verilen Lisansın Hukuki Niteliği*", Prof. Dr. Ergun ÖZSUNAY'a Armağan, İstanbul 2004, s. s. 585; DİLMAÇ, Şule: "*Patent Lisans Sözleşmesi*", Terazi Hukuk Dergisi, C. 9, S. 100, Ankara 2014, s. 694.

B. Tarafları

Patent lisans sözleşmelerinde lisans veren, lisans konusu patent hakkının sahibi, hukuki işlem ehliyetine sahip gerçek ya da tüzel kişidir. Alt lisans sözleşmelerinde, lisans veren, asıl sözleşmede patent hakkı sahibinden lisans ile birlikte alt lisans verme konusunda yetki almış gerçek ya da tüzel kişidir.⁶

SMK'nın 109. maddesine göre patent isteme hakkı, buluşu yapana ya da onun haleflerine ait olup bu hakkın başkalarına devredilmesi mümkündür. Patent talebine konu buluşun birden çok kişi tarafından birlikte gerçekleştirilmiş olması halinde patent talep etme hakkı, aksi taraflarca kararlaştırmamışsa, buluşu gerçekleştirenlerin tamamına aittir. Buluşu birlikte gerçekleştiren kişiler patent hakkının nasıl kullanılacağına yönelik anlaşmalar yapabilir. Ancak bu konuda herhangi bir anlaşma yapılmaması halinde patent hakkı sahipleri arasında paylı mülkiyete ilişkin hükümler uygulanacaktır.

Paylı mülkiyet halinde her hak sahibi, diğerlerinden bağımsız olarak kendisine düşen pay üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilir; diğer hak sahiplerine bildirimde bulunmak kaydı ile buluşu kullanabilir. Patent başvurusu veya patentin korunması için gerekli önlemleri alabilir. Her hak sahibi paylı mülkiyete konu patent başvurusu ya da patentin sağladığı hakların herhangi bir şekilde tecavüze uğraması halinde üçüncü kişilere karşı hukuk davası açabilir.

Dava açılması halinde bu durum diğer hak sahiplerine davanın açıldığı tarihten itibaren bir ay içinde bildirilir. Üçüncü kişilere lisans verilebilmesi için hak sahiplerinin oybirliği aranır. Fakat bu konuda oybirliği sağlanamaması halinde mahkeme, bu yetkiyi hak sahiplerinden birine veya birkaçına verebilir. Üzerinde birden çok kişinin hak sahipliği söz konusu olsa da patent başvurusu ya da patentin, devir ya da kullanım hakkı tesisi için bölünebilmesi mümkün değildir.⁷ Paylı mülkiyetin sahiplerinin sadece kendi payları üzerinde lisans vermesi mümkün olmadığından hakkın tamamını etkileyen lisans verme durumu için tüm paylı mülkiyet paydaşlarının birlikte karar vermesi gerekmektedir. Bir hak sahibi, diğer hak sahiplerinin lisans vermeyi kabul etmemesi halinde mahkemeye başvurarak, hakkaniyetin gerektirdiğini ispat etmek kaydı ile lisans verme konusunda yetkilendirilebilir.

Bir buluşun, birbirinden bağımsız durumda birden çok kişi tarafından gerçekleştirilmesi halinde, patent talep etme hakkı, önceki tarihli başvurunun yayımlanmış olması şartıyla daha önce başvuru yapana aittir. Patent almak için ilk başvuran kişi, kural olarak patent isteme hakkının sahibidir.

⁶ OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sözleşmelerine Uygulanması, İstanbul 2002, s. 61.

⁷ Sınai Mülkiyet Kanunu 112. md.

SMK'nın 3. maddesinde bu Kanun ile sağlanan korumadan yararlanacak kişiler; "...Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yerleşim yeri olan veya sınai ya da ticari faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişiler ile Paris Sözleşmesi veya 15/4/1994 tarihli Dünya Ticaret Örgütü Kurulu Anlaşması hükümleri dâhilinde başvuru hakkına sahip kişiler, ç) Karşılıklılık ilkesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti uyruğundaki kişilere sınai mülkiyet hakkı koruması sağlayan devletlerin uyruğundaki kişiler..." olarak sayılmıştır. Bu madde ile kimlerin hak sahibi olabileceği belirlenmiştir.

Lisans alan, patent hakkının kullanım yetkisini, lisans verme yetkisi olan kişiden alan ve bu kullanma yetkisi karşılığında çeşitli borçlar üstlenen gerçek veya tüzel kişidir. Bir lisans sözleşmesinde lisans alan taraf birden fazla olabilir. Bu halde lisans alanlara ayrı ayrı lisans verilmez; lisans alanlar TBK'nın adi ortaklık hükümlerine⁸ göre sözleşmeye taraf olurlar. Bu durumda lisans alanların kendi iç ilişkisine, sözleşme hükümleri ile uyumlu olduğu ölçüde, TBK'nın ilgili hükümleri uygulanır ve bu kişiler sözleşmede aksine düzenleme olmadığı sürece, lisans verene karşı müteselsil sorumlu olurlar.⁹

C. Hukuki Niteliği

Patent lisans sözleşmesinin hukuki niteliği, birden fazla açıdan önem göstermektedir. Öncelikle, buluş sahibinin patent üzerindeki hakkı, mutlak hak olmakla birlikte; patent lisans sözleşmesiyle, lisans alana nisbi bir hak tanınmaktadır. Bu nedenle de patent lisans sözleşmesi, borçlandırıcı bir işlem olarak nitelenmektedir. Lisans verenin, patentin kullanılmasına katlanma ediminin süreklilik arz etmesi nedeniyle, taraflar arasında sürekli bir borç ilişkisi yaratmaktadır. Son olarak patent lisans sözleşmesi, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdendir. Aşağıda sözleşmenin bu nitelikleri, ayrıntılı olarak incelenecektir.

1. Patent Lisans Sözleşmesinden Doğan Hakkın Nisbililiği

Bir görüşe göre,¹⁰ patent lisans sözleşmelerinden doğan hakkın niteliği, lisans verene kullanmama yükümlülüğü getirmesi ve katlanma borcu yüklemesi nedeniyle mutlak hak olarak değerlendirilmektedir. Lisans alanın özellikle inhisari lisans sözleşmesi ile sağladığı hak kapsamında patent hakkına karşı yapılacak ihlallere karşı dava açabilme imkanı sebebiyle de patent lisans sözleşmesinin lisans alana mutlak bir hak sağladığı kabul edilmektedir.

⁸ Türk Borçlar Kanunu 620-645 maddeler arası.

⁹ ONGAN, Burak: Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmelerinde Tarafların Hukuki Durumu, Ankara 2007, s. 60; Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 61; DURAK, Onur Sabri: Patent Lisans Sözleşmesi, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s. 97.

¹⁰ ARKAN, Sabih: Marka Hukuku, C. II, Ankara 1998, s. 192 vd; Ortan, s. 42.

Ancak dava açma hakkı değerlendirildiğinde inhisari olmayan lisans halinde lisans alanın, patent hakkını ihlali eden üçüncü kişilere karşı kendi adına dava açma hakkı bulunmamakta, inhisari lisansta ise lisans alanın üçüncü kişiye dava açabilmesi için aksinin sözleşmede kararlaştırılmamış olması gerekmektedir.¹¹ Belirtilen bu düzenlemeler dikkate alındığında, mutlak hakların üçüncü kişilere karşı ileri sürebilmesinin tarafların iradeleri ile kısıtlanamayacağı, mutlak hakların ancak kanunla düzenlenebileceği, lisansın inhisariliği ile sınai hakkın sağladığı inhisariliğin çok farklı olduğu; bu nedenle inhisari ya da inhisari olmayan lisans ayrımı dikkate alınmaksızın sözleşmeden doğan hakkın mutlak hak değil, nisbi hak (şahsi hak) sağladığı kabul edilmelidir.¹²

2. Borçlandırıcı İşlem Olması

Öğretide bir görüş,¹³ lisans sözleşmelerinin mutlak hak doğurmasını ve bu nedenle lisans alanın bu hakkı herkese karşı ileri sürebileceğini dikkate alarak; lisans sözleşmelerini, tasarrufi işlem olarak değerlendirmektedir. Karşı görüşe sahip yazarlar¹⁴ ise lisans sözleşmelerinin tasarrufi işlemin ifasını talep hakkı verdiğini, bu nedenle borçlandırıcı işlem olduğunu kabul etmektedir. Lisans sözleşmeleri ile patent hakkının devri değil, sadece kullanım hakkının devri sağlanmaktadır. Başka bir ifade ile patent sahibi söz konusu hakkı üzerindeki tasarruf yetkisini kaybetmemektedir.

Lisans sözleşmesi ile lisans veren kendisine ait olan mutlak hak niteliğindeki patent hakkı üzerinde satış sözleşmesindeki gibi bir tasarruf işleminde bulunmayıp, borçlandırıcı bir işlemde bulunmaktadır.¹⁵ Patent lisans sözleşmesiyle, sözleşmenin tarafları arasında, karşılıklı borç doğuran bir borç ilişkisi meydana gelmektedir. Bu nedenle lisans sözleşmesinin hukuki niteliği, tam iki tarafa borç yükleyen, borçlandırıcı işlem olarak değerlendirilmektedir.¹⁶ Lisans sözleşmesi, lisans alana patentli buluşu kullanma hakkı veren, kural olarak sadece sözleşmenin tarafları arasında hak ve borç yaratan bir hukuki ilişkidir.¹⁷

¹¹ Sınai Mülkiyet Kanunu "Madde 158- (1) Sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa inhisari lisanza sahip olan kişi, üçüncü bir kişi tarafından sınai mülkiyet hakkına tecavüz edilmesi durumunda, hak sahibinin bu Kanun uyarınca açabileceği davaları, kendi adına açabilir".

¹² Aynı yönde bkz. Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 26 vd; Ongan, s. 45; ÖZSOY, Saadet Hande: Türk Hukukunda Patent Lisans Sözleşmesi, Ankara 2011, s. 74; TOPÇU, Deniz: Patent Lisans Sözleşmeleri, Ankara 2016, s. 102; SARI, Onur: Patent Lisans Sözleşmeleri, Ankara 2019, s. 60.

¹³ Ortan, s. 69; ARSLANLI, Halil: Fikri Hukuk Dersleri II, İstanbul 1954, s. 171 vd; SEROZAN, Rona: Sözleşmeden Dönme, İstanbul 1975, s. 147.

¹⁴ AYİTER, Nuşin: Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, Ankara 1972, s. 211; Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 23; Durak, s. 63; Özsoy, s. 74 vd; Sarı, s. 62 vd.

¹⁵ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 65.

¹⁶ Ortan, s. 69; Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 63.

¹⁷ Özsoy, s. 74.

3. Sürekli Borç İlişkisi Kuran Sözleşme Olması

Lisans sözleşmesiyle, lisans verene yüklenen katlanma yükümlülüğü sözleşme süresince devamlılık arz ettiğinden, lisans sözleşmelerinin sürekli borç ilişkisi meydana getirdiği kabul edilmektedir.¹⁸ Bir borç ilişkisinde asli borçlardan en az biri sürekli edimi gerektiriyor ise borç ilişkisi sürekli borç ilişkisi olarak isimlendirilir.¹⁹ Sürekli sözleşmeler açısından önemli olan, karakteristik borç ilişkisinin zaman içine yayılan ve gelişen bir süreç olmasıdır. Doktrinde,²⁰ ifanın ani ya da sürekli olduğu saptanırken, borçlunun faaliyetlerinin değil; alacaklının, edime ilişkin çıkarının gerçekleşmesinin bir an içinde değil süreye yayılmasının dikkate alınması gerekliliği kabul görmektedir.

Asli edimin sürekli nitelik taşımadığı sözleşmelerde yan edim yükümlülüklerinin süreklilik taşıması, sözleşmeye sürekli borç ilişkisi niteliği kazandırmayacaktır.²¹ Lisans sözleşmelerinde amaç, sözleşme süresince lisansa konu hakkın kullandırılması ve bu kullandırma karşılığı bedelin alınmasıdır.²² Patent lisans sözleşmelerinde, edimlerin ifası ve sözleşmenin sona ermesi bu sözleşmelerin sürekli borç ilişkisi niteliği dikkate alınarak belirlenmelidir.

4. Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşme Olması

Lisans sözleşmeleri, kural olarak tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdendir. Sözleşmenin taraflarından biri patent hakkının kullanımına katlanmakta, diğer taraf ise bu kullanım hakkı karşılığında bir bedel ödemektedir. Lisans bedeli, ücret yerine maddi değeri olan başka bir edimin ifa edilmesi şeklinde de belirlenebilir. İstisnai olarak bir karşılık alınmaksızın (ivazsız) lisans verilmesi de mümkündür.²³

Patent lisans sözleşmeleri edim yükümlülükleri açısından değerlendirildiğinde; lisans alanın edim yükümlülüğü sözleşme süresince lisans bedelini ödemek ve lisans konusu patenti sözleşmeye uygun şekilde kullanmak; lisans verenin edim yükümlülüğü ise sahip olduğu patentin kullanma hakkını devrederek sözleşme süresi boyunca lisans alanın patenti kullanmasına katlanmak şeklinde

¹⁸ ASLAN, Adem: Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Fikri Mülkiyet Haklarının Tükenmesi, İstanbul, 2004, s. 11; Özsoy, s. 66 vd; Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 66; ARKAN, Sabih: "Lisans Verenin Sorumluluğu", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 29, S. 3, Ankara 2013, s. 6.

¹⁹ OĞUZMAN, Kemal / ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 1, İstanbul 2013, s. 12.

²⁰ SELİÇİ, Özer: Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul 1977, s. 7; Oğuzman / Öz, Borçlar Hukuku C. 1, s. 11; Serozan, s. 171.

²¹ Selici, s. 7.

²² Ortan, s. 26.

²³ Özsoy, s. 64; Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 64; ŞEHİRALİ, Feyzan Hayal: Patent Hakkının Korunması Ankara 1998, s. 63.

ortaya çıkmaktadır. Patent lisans sözleşmeleri bu özellikleri gereği tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olarak nitelendirilir.²⁴

Lisans sözleşmelerinde bedel öngörülmediği durumlarda, lisans sözleşmesinin ivazsız olması nedeniyle bağışlama sözleşmesi olarak nitelendirilebileceği düşünülse de lisans sözleşmesinde mülkiyet hakkının devri amacı bulunmadığından, sözleşme bedel öngörülmeleyen lisans sözleşmesi niteliği ile varlığını sürdürür.²⁵ Doktrinde²⁶ lisans bedeli içermeyen lisans sözleşmelerinin edim değişimi içermediği için tek tarafa borç yükleyen bir lisans sözleşmesi haline geldiği görüşü ileri sürülmüştür. Bununla birlikte, bizim de katıldığımız görüşe göre lisans alanın borçlandığı asli edim, sadece bedel ödeme yükümlülüğü olmayıp, sözleşme konusu lisansı kullanma yükümlülüğü de asli edim yükümleri arasında değerlendirildiğinden, sözleşme hala iki tarafa borç yükleyen sözleşme olma niteliğini koruyacaktır.²⁷

5. İsimli Sözleşme Olması

Lisans sözleşmesi TBK’da ya da herhangi bir özel kanunda tüm unsurları ile düzenlenmediği için isimli sözleşme olarak kabul edilmektedir. SMK’da lisans sözleşmesinden ismen söz edilmekte ve lisans sözleşmesine ilişkin bazı kurallara yer verilmekle birlikte, sözleşmenin içeriği, sözleşmeye uygulanacak hükümler gibi bütüne ilişkin hususlar anılan Kanunla düzenlenmemiştir.

Bir sözleşmenin kanunla düzenlenmiş isimli sözleşme olarak kabul edilebilmesi için sözleşmenin esaslı unsurlarının tümünün kanunda düzenlenmiş olması gerekmektedir. Sadece kanunda isminin geçmesi o sözleşmenin isimli sözleşme olarak kabul edilebilmesi için yeterli değildir.²⁸ Patent lisans sözleşmelerine ilişkin tüm esaslı unsurlar kanunla düzenlenmiş olmadığı için bu sözleşmeler isimli sözleşme olarak kabul edilmektedir.²⁹

Patent lisans sözleşmesinin isimli sözleşme olduğunun kabulünden sonra, isimli sözleşmelerin alt türlerinden hangisine dahil olduğu gündeme gelmektedir. İsimli sözleşmenin tüm unsurları çeşitli kanunlarda düzenlenmiş olmakla

²⁴ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 63.

²⁵ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 63.

²⁶ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 63.

²⁷ ARBEK, Ömer: Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Lisans Sözleşmesi, Ankara 2005, s. 81; Özsoy, s. 65; Sarı, s. 54. Karşı görüş için bkz. Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 63. Açıklanan nedenle ivazsız patent lisans sözleşmelerinin, kullanım ödüllü (ariyet) sözleşmesi olarak da nitelenebilmesi mümkün değildir.

²⁸ OKTAY, Saibe: “İsimli Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 55, S. 1-2, İstanbul 1995-1996, s. 264.

²⁹ Özsoy, s. 88; Sarı, s. 47; Oktay, s. 274; ERDEM, Bahadır: Patent Hakkının Korunması ve Patent Hakkına İlişkin Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk, İstanbul 2002, s. 137.

birlikte, yasa koyucunun öngörmediği bir biçimde bir araya getiriliyorlarsa karma sözleşmeden söz olunur. Patent lisans sözleşmesinin esaslı unsurları patent (patent başvurusu) hakkı, kullanım hakkının devri, kullanmaya katlanma, kullanma ve bedeldir. Bu unsurlardan patent hakkı, bu hakkın lisansa konu olması ve kullanılmasına katlanılması SMK'da açıkça düzenlenmiş unsurlardır. SMK'nın 130. maddesinin ilk cümlesinde patent sahibinin veya yetkili kıldığı kişinin, patentle korunan buluşu kullanmak zorunda olduğu düzenlemiştir. Bu madde kapsamında kullanma unsuru da yasal unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Patent lisans sözleşmesinin bedele ilişkin unsuru ise bedel içeren tüm isimli sözleşmelerde (satış, kira vb.) düzenlenmiş bir yasal unsurdur. Bu açıklamalar ışığında patent lisans sözleşmesinin karma bir sözleşme olduğunun kabulü gerekir.³⁰

D. Konusu

Patent lisans sözleşmesinin kurulması için tarafların üzerinde anlaşması gereken asgari unsurlar patent lisans sözleşmesinin esaslı unsurlarını oluşturmaktadır. Sözleşmenin geçerli şekilde kurulabilmesi için tarafların objektif esaslı unsurlarda anlaşma sağlamış olması gerekmektedir. Patent lisans sözleşmesi için objektif esaslı unsurlar; sözleşmenin konusu olan patent hakkı, bu patentin kullanılmasına katlanma yükümlülüğü, patentin kullanılması ve lisans bedelini ifade etmektedir.

Tarafların sözleşme kapsamında kullanımına izin verilecek hakkı ve kullanım çerçevesini sözleşmede açıkça belirlemiş olmaları gerekmektedir. Lisansı verilecek patent hakkı sözleşmede belirlenmiş ya da belirlenebilir hale getirilmiş olmalıdır. Henüz tescil edilmemiş ancak başvurusu yapılmış patentler de lisans sözleşmesinin konusunu oluşturabilir. Patent tescil belgesi alınmadığı sürece, sözleşme know-how lisansı olarak nitelendirilir. Patent kullanımına ilişkin bir sınırlama getirmek isteyen tarafların, bu hususu sözleşmede açıkça düzenlemeleleri gerekir. Böyle açık bir sınırlamanın bulunmaması halinde, kullanım hakkının sözleşme amacı kapsamında sınırsız verildiği kabul edilir.³¹

³⁰ Tekinalp, lisans sözleşmesini iki tarafa borç yükleyen, lisans alana kullanma hakkı veren ve karma nitelik taşıyan bir sözleşme olarak nitelendirmektedir. Yazar tarafından lisans sözleşmelerinin bir bütün olarak Türk Hukukunda düzenlenmediği, ancak lisans alan ve veren arasındaki ilişkinin satış, adi ortaklık ve hasılat kirası sözleşmelerinin unsurlarını içerdiği kabul edilmektedir. TEKİNALP, Ünal: Fikri Mülkiyet Hukuku, B. 5, İstanbul 2012, s. 468. Arkan, yasal düzenlemeler ile lisans sözleşmesi konusunda oldukça ayrıntılı düzenlemeler yapıldığı ve bu sebeple lisans sözleşmesinin isimsiz sözleşme olarak nitelenemeyeceğini, lisans sözleşmesi nedeniyle ortaya çıkacak boşluklara hasılat kirası, satış ve şirket sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Arkan, Marka Hukuku, s. 191. Karşı görüş için bkz. Sarı, s. 48, 49; Çağlar, s. 113. Bu görüşe göre; patent lisans sözleşmelerinin kanunda düzenlenmiş çeşitli sözleşme türlerine ait unsurların yanı sıra kanunda hiçbir düzenlemesi olmayan unsurları da içermesi nedeniyle, kendine özgü yapısı olan, "sui generis" bir sözleşme olduğu belirtilmektedir.

³¹ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 69 vd.

Patent lisans sözleşmesinin ivazsız kurulduğu durumlar hariç olmak üzere, lisans bedelinin de sözleşmede açık ya da zımni olarak kararlaştırılmış olması gerekmektedir. Lisans bedelinin belirli değil de belirlenebilir olması durumunda bedelin hangi yöntemle göre hesaplanacağı da sözleşmede belirtilmelidir. Lisans sözleşmesinde açıkça lisansın bedelsiz verildiği düzenlenmemişse ya da tarafların karşılıklı lisans anlaşması (çapraz lisans)³² yaptığı hususu anlaşılmıyorsa, sözleşme bedelinin zımnen kararlaştırılmış olduğu ve sadece lisans bedeli miktarı konusunda sözleşmede boşluk bulunduğu kabul edilir. Bu durumda taraflar arasında anlaşma sağlanamaması halinde, hakim tarafından sözleşmede yer alan bu boşluk doldurulur.

Tarafların sözleşmenin bu esaslı unsurları üzerinde anlaşmamış olmaları halinde sözleşme, geçerli olarak kurulmamış sayılır. Bu durumda sözleşmenin taraflarından birinin, sözleşme görüşmeleri sırasında dürüstlük kuralına uygun hareket etmediğinin belirlenebilmesi halinde, diğer taraf uğradığı zararın tazminini “*culpa in contrahendo* (sözleşme görüşmelerinden doğan sorumluluk)” sorumluluğu çerçevesinde talep edebilecektir.³³

E. Şekli

Patent lisans sözleşmesinin kurulabilmesi için genel hükümlere uygun olarak lisans veren ve lisans alan olarak iki tarafın, patent başvurusunun ya da patentin kullanım hakkının devri konusunda karşılıklı ve birbirine uygun şekilde iradelerini açıklamaları gerekmektedir. SMK'nın 148/4. maddesine göre hukuki işlemler (lisans sözleşmesi) için, yazılı şekil şartı öngörülmüştür. Bu şekil şartı, TBK'nın 12. maddesinde yer alan “*Kanunda sözleşmeler için öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şeklidir.*” düzenlemesi uyarınca bir geçerlilik şartıdır. Bu şekle uyulmaması halinde, sözleşme kesin hükümsüzlük yaptırımını ile karşılaşacaktır.³⁴

SMK'nın 148/4. maddesinde sadece devir sözleşmelerinin geçerliliği noter onaylı yapılmış olmasına bağlanmıştır. Bu sebeple diğer hukuki işlemlerin yazılı şekilde yapılmasının geçerlilik için yeterli olduğu kabul edilmektedir. Sözleşmenin esaslı unsurlarının tümünün, yazılı şekle dahil edilmesi gerekir.³⁵ Patent lisans sözleşmeleri kural olarak tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerden olduğundan,

³² Karşılıklı lisans sözleşmeleri, tarafların sahip oldukları teknolojileri, sınai hakkın kullanımını birbirlerine vermeleri, karşılıklı kullandırmaları olarak kabul edilmekte olup, çapraz lisans olarak da isimlendirilmektedir. ODMAN, N. Ayşe: Fikri Mülkiyet Hukuku ile Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikindeki Rolü, Ankara 2002, s. 88.

³³ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 70.

³⁴ Patent lisans sözleşmesinin taraflarının aralarında iradi şekil kararlaştırarak, sözleşmeyi resmi şekilde yapmalarının önünde bir engel bulunmamaktadır.

³⁵ ZEVKLİLER, Aydın / GÖKYAYLA, Emre: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Ankara 2018, s. 8.

her iki tarafça da imzalanması gereklidir. Sözleşmenin konusu patent, bu patent hakkının kullanımı karşılığı belirlenen lisans bedeli, bedel sözleşmede açıkça belirtilmemiş ise belirlenme yöntemi veya sözleşmenin bedelsiz kurulması kararlaştırılmış ise bu durum sözleşmede açıkça belirtilmeli ve yazılı şekle dahil edilmelidir.³⁶

SMK'nın 148/5. maddesinde hukuki işlemlerin taraflardan birinin talebi üzerine patent siciline kaydedileceği ve sicile kaydedilmeyen hukuki işlemlerden doğan hakların iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyeceği düzenlenmiştir.³⁷ Ancak maddede kullanılan ifadeden de anlaşılacağı üzere, sözleşmenin kurulması veya lisanstan doğan hakların kullanılabilmesi için tescil zorunlu unsur değildir. Başka bir ifade ile anılan tescil kurucu değil; açıklayıcı tescil niteliğindedir.³⁸

II. PATENT LİSANS SÖZLEŞMESİNDE ALACAĞIN DEVRİ VE BORCUN ÜSTLENİLMESİ

Alacağın devri ve borcun üstlenilmesi, TBK'nın Genel Hükümler kısmının "*Borç İlişkilerinde Taraf Değişiklikleri*" başlıklı beşinci bölümünde düzenlenmiş iki borçlar hukuku kavramıdır. Patent lisans sözleşmesinin taraflarından birinin alacağını devretmesi veya borcunun üstlenilmesi durumunda, aslında, sözleşmede bir taraf değişikliği oluşmamaktadır. Bununla birlikte patent lisans sözleşmesinden doğan bir alacağın devri veya borcun üstlenilmesi durumunda, patent lisans sözleşmesinden kaynaklanan borç ilişkisinin tarafı değiştiğinden makalenin kapsamına bu kavramların da dahil edilmeleri uygun görülmüştür.

A. Alacağın Devri

Alacağın devri, TBK'nın 183. maddesi ve devamı hükümlerde düzenlenmektedir. Buna göre, sözleşme ya da işin niteliği engel olmadıkça alacaklı, borçlunun rızasına gerek olmaksızın alacağını kısmen ya da tamamen üçüncü bir kişiye devredebilir. Alacağın devrinde üçüncü kişi sözleşme (rıza/iradi devir), kanun hükmü ya da mahkeme kararı ile mevcut borç ilişkisine taraf olmaktadır.³⁹

³⁶ Ortan, s. 243.

³⁷ Patent lisans sözleşmesinin sicile tescilinin bir diğer etkisi, SMK'nın 140/5. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan hükme göre, patent lisans sözleşmesinin sicile kayıtlı olması halinde, lisans alanın izni olmaksızın patent hakkından feragat edilmesi yasaklanmıştır.

³⁸ Patent lisans sözleşmesinin sicile tesciline ilişkin unsurlar ve talep olunan belgeler, Sınai Mülkiyet Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğin 116. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre tescil için, sözleşmenin taraflarından birinin, talep formu, sözleşme belgesi (sözleşmenin yabancı dilde olması halinde, yeminli tercüman tarafından onaylanmış Türkçe çevirisi) ve ücretin ödendiğini gösterir bilgi ile başvuruda bulunması gerekir.

³⁹ EREN, Fikret: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 14, Ankara 2012, s. 1224; KILIÇOĞLU Ahmet M.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 20, Ankara 2016, s. 819; OĞUZMAN, Kemal / ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 2, İstanbul 2013, s. 544 vd.

Alacağın devri ile sadece bir hukuki işlemde doğan alacak devredilmekte olup, borç ilişkisinin bütünü ile devri söz konusu değildir.⁴⁰

TBK'nın 184. maddesinde alacağın devrinin geçerliliği yazılı şekil şartına bağlanmıştır. Ancak devir, kanun hükmü veya mahkeme kararıyla gerçekleşmişse özel bir şekil şartı gerekmemektedir. Yazılı şekil şartı ile alacağın devreden alacaklıya düşülmeye ve dikkatli hareket etmeye sevk etmek ve ayrıca borçlunun ödeme yapacağı kişinin alacaklı olduğundan emin olarak ödeme yapması sağlanmaktadır. Ancak bu sözleşme, imza inkarını önlemek için noter huzurunda yapılabilir.⁴¹ Kural olarak alacağı devreden imzası yazılı şekil için yeterlidir. Fakat devir sebebinin belirtildiği ivazlı devir sözleşmesi söz konusu ise alacağı devralanın da sözleşmeyi imzalaması gerekir.⁴²

TBK'nın 191. maddesinde devrin bir edim karşılığında gerçekleşmesi halinde, alacağı devreden devir sırasında alacağın varlığını ve borçlunun ödeme gücüne sahip olduğunu garanti ettiği düzenlenmiştir. Ancak devir bir edim karşılığı yapılmamışsa, devreden garanti yükümlülüğü bulunmamaktadır.⁴³ Devir konusu emredici hukuk kurallarına, kamu düzenine, genel ahlaka ve kişilik haklarına aykırı olmamalıdır. Devri yasak olan alacakların devri geçersizdir.⁴⁴

Alacağın devri sözleşmesiyle, alacak üçüncü kişiye geçmektedir. Sözleşme ile birlikte üçüncü kişi, borçluya karşı alacaklı sıfatını kazanmaktadır. Bu nedenle, alacağın devri devreden alacaklı açısından bir tasarruf işlemi niteliğindedir ve devrin geçerli olabilmesi için alacaklının hukuki işlem ehliyeti yanı sıra, alacak üzerinde tasarruf yetkisine de sahip olması gerekmektedir.⁴⁵ Alacağın devri için borçlunun rızası aranmadığı gibi, haberdar olması ya da onay vermesi de gerekmemektedir.⁴⁶ Ancak alacağın devredildiği, devreden veya devralan tarafından kendisine bildirilmeyen iyiniyetli borçlu, devredene yapacağı ifa ile borcundan kurtulur.

Lisans verenin patent lisans sözleşmesi karşılığında lisans alandan sağlayacağı patent lisans bedeline ilişkin alacak, borçlunun rızasına gerek olmaksızın, üçüncü kişiye devredilebilir. Sözleşmede lisans verenin alacağının devrini yasak-

⁴⁰ HATEMİ, Hüseyin / GÖKYAYLA, Emre: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2011, s. 363.

⁴¹ Kılıçoğlu, s. 825.

⁴² Oğuzman / Öz, Borçlar Hukuku, C. 2, s. 553.

⁴³ Kılıçoğlu, s. 831; Hatemi / Gökyayla, s. 370.

⁴⁴ Oğuzman / Öz, Borçlar Hukuku, C. 2, s. 552.

⁴⁵ KILIÇOĞLU, s. 820; OĞUZMAN / ÖZ; Borçlar Hukuku, C. 2, s. 548; HATEMİ / GÖKYAYLA, s. 365.

⁴⁶ Eren, s. 1224; Kılıçoğlu, s. 826; Oğuzman / Öz, Borçlar Hukuku, C. 2, s. 547; Hatemi / Gökyayla, s. 363; REİSOĞLU, Safa: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2013, s. 465.

layan açık bir hüküm olmadıkça, lisans bedeli ve diğer alacaklar, alacağı devri tarihinden itibaren alacağı devralana intikal edecektir.⁴⁷

Ancak lisans alanın sözleşmeye konu alacağı, bir kullanma hakkına dayanıldığından, bu alacağın üçüncü kişiye devri, lisansın devri niteliğini taşıyacağı için lisans sözleşmesinde açıkça öngörülmediği sürece mümkün değildir. Benzer şekilde tarafların çapraz patent lisans sözleşmesi kurmuş olmaları durumunda da sözleşmede açıkça kararlaştırılmadıkça, alacağın devri mümkün görülmemektedir. Sözleşmede açık hüküm bulunmamasına rağmen lisans alanın kullanım hakkına ilişkin alacağını devretmesi halinde, yapılan devir geçersiz olacaktır.⁴⁸

Gerek lisans veren tarafından lisans bedeli alacağının, gerekse lisans alan tarafından -sözleşmede kararlaştırılmış olması koşuluyla- patentin kullanılma hakkına ilişkin alacağın devredilmiş olması halinde; alacağın fer'isi niteliğini taşıyan faiz ve teminatlar da devralana intikal eder. Türk Borçlar Kanunu'nun 188/1. maddesi uyarınca borçlu, devredene karşı ileri sürebileceği def'i ve itirazları, devralana karşı da ileri sürebilir. Ayrıca devredilen alacaktan önce veya onunla aynı anda muaccel olması koşuluyla, borçlu kendisinin alacağını da borcu ile takas edebilir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için alacağın devri ile sözleşmenin devrini kısaca karşılaştırmak gerekirse; alacağın devrinde, borç ilişkisine eklenen yeni bir alacaklı taraf varken, sözleşmenin devrinde bir taraf değişikliği vardır. Alacağın devri işlemi sadece alacaklı tarafından yapılabilirken, sözleşmenin devri sözleşmenin her iki tarafınca da yapılabilir. En önemli fark ise alacağın devrinde borçlunun rızasına ilişkin bir şart düzenlenmemiş olmasına karşın, sözleşmenin devrinde sözleşmede kalan tarafın rızası devir için kurucu unsur olarak aranmaktadır.

B. Borcun Üstlenilmesi

Borç ilişkisi kurulduktan sonra, borçlunun ekonomik durumunda değişiklikler meydana gelebilir. Borçlunun yaşayacağı sıkıntılar sonucunda borca aykırılıkla ilgili hükümlerin kendisine işletilmesi riskinden ve alacaklının da sonuç alamayacağı halde borçluyu ifaya zorlamak için uzun ve masraflı süreçlere başvurmadan korunması amacıyla, borcu ifa edecek yeni bir borçlunun kabul edilmesi için borcun üstlenilmesi kavramı kullanılabilir.⁴⁹

⁴⁷ Durak, s. 101.

⁴⁸ SMK'nın 127/1. maddesinde, lisans veren için düzenlenen sorumluluk hükmünün geniş yorumlanmasıyla, yetkisi olmadığı halde patenti kullanma hakkını (alacağını) devreden lisans alanın da alacağı devralan kişinin zararlarından sorumlu olacağı sonucuna varılması mümkündür.

⁴⁹ Kılıçoğlu, s. 837.

Türk Borçlar Kanunu'nda borcun sözleşmeye dayalı üstlenilmesi düzenlenmiştir. Borcun, mirasın intikali halinde olduğu gibi kanundan dolayı üstlenilmesi de mümkündür. Külli intikal ilkesi gereğince, mirasçılık sıfatına sahip olan mirasçılar, mirasbırakının borçlarından sorumlu olurlar.⁵⁰

Borcun üstlenilmesinde, öncelikle borçlu ile borcu üstlenecek kişi arasında irade uyuşması bulunmalıdır. Bu aşama borcun iç üstlenilmesi olarak ifade edilmektedir. Borcun iç üstlenilmesine ilişkin anlaşmanın koşullarını, borçlu ve borcu üstlenen serbestçe belirleyebilir. Ancak borcun iç üstlenilmesi bir sözleşme olduğundan, sözleşmenin kurucu ve geçerlilik unsurları ile hüküm ve sonuçlarına ilişkin kurallara uyulmalıdır. Yasada şekil açısından bir geçerlilik şartı öngörülmemiş ise de ispatı için yazılı şekilde yapılması uygun olacaktır.⁵¹ İç üstlenme sözleşmesinin bir edim karşılığı olmaksızın (ivazsız) yapılması halinde bağışlama vaadi olarak değerlendirilerek yazılı şekilde yapılacağı, iç üstlenme sözleşmesinin bir edim karşılığı, örneğin taşınmaz devri, sınırlı ayni hak kurma borcu gibi bir ivaz içermesi halinde ise resmi şekle tabi olacağı kabul edilmektedir.⁵²

İç üstlenme sözleşmesinin bir ivaz karşılığında yapılmış olması halinde TBK'nın 195/2. maddesine göre borçlu, iç üstlenme sözleşmesinden doğan borcunu ifa etmediği sürece diğer taraftan yükümlülüğünü yerine getirmesini talep edemez. Başka bir ifade ile borçlu, iç üstlenme sözleşmesinden doğan edimini yerine getirmeden, borcu üstlenen üçüncü kişiden alacaklıya karşı borcun ifasını gerçekleştirmesini ya da alacaklı ile bu hususa ilişkin bir üstlenme sözleşmesi yapmasını talep edemeyecektir. Ancak borçlu kendi edimini ifa ettiği takdirde, borcu üstlenen kişinin edimini ifa etmesi ve alacaklı ile dış üstlenme sözleşmesi yapması gerekir.⁵³

Türk Borçlar Kanunu'nun 196. maddesine göre borcun dış üstlenilmesi borcu üstlenen kişi ile alacaklı arasında yapılan bir sözleşme olup, alacaklının, borcu üstlenen kişinin borcun iç üstlenilmesi anlaşmasındaki iradesini tanınması olarak nitelenebilir. İç üstlenme anlaşması ile dış üstlenme anlaşması birlikte ve aynı zamanda yapılabilir. Dış üstlenme anlaşmasının yapılması ile borçlu borcundan kurtulur. Dış üstlenme sözleşmesi de sözleşmenin kurucu unsurlarını barındırmalıdır. Borcun dış üstlenilmesi sözleşmesinin kurulabilmesi için borçlunun sözleşmeye katılması ya da onay vermesi gerekmediği gibi, borçlunun muhalefetine rağmen de bu sözleşme yapılabilir. Kanunda dış üstlenme sözleşmesi için de bir

⁵⁰ Kılıçoğlu, s. 837; Hatemi / Gökyayla, s. 372.

⁵¹ Kılıçoğlu, s. 841; Eren, s. 1245.

⁵² Oğuzman / Öz, Borçlar Hukuku, C. 2, s. 588; Hatemi / Gökyayla, s. 373.

⁵³ Kılıçoğlu, s. 842; Eren, s. 1245 vd.

şekli şartı öngörülmemiştir.⁵⁴ Borcun dış üstlenilmesi ile borçlu borcundan kurtulur ve borcu üstlenen borç altına girer, borç ilişkisi varlığını sürdürmeye devam eder, sadece borç ilişkisindeki borçlu taraf değişir.⁵⁵

Borcun üstlenilmesi borçlu dışında borç ilişkisinin konusunda ve koşullarında bir değişiklik yapmamaktadır. Borcun üstlenilmesi ile birlikte borçlu sorumluluktan kurtulmaktadır. Borcun üstlenilmesi, borcun içeriğinde değişikliğe yol açmadığı için borç ilişkisinden doğan zamanaşımı ya da ödemezlik def'i gibi def'i ve itirazlardan borcu üstlenen yararlanabilir. Ancak borcu üstlenen taraf eski borçlunun sahip olduğu kişisel def'ileri alacaklıya karşı ileri süremez.⁵⁶

Patent lisans sözleşmesinde borcun üstlenilmesi, lisans bedelinin üstlenilmesi şeklinde gerçekleşebilir. Bu durumda lisans alanın borcunu üstlenen üçüncü kişi, lisans alan yerine lisans bedelini ifa eder. Patent lisans sözleşmesinde lisans bedelinin ödenmesine ilişkin bir teminat gösterilmişse, rehin veren veya kefilin sorumluluklarına, ancak bu kişilerin borcun üstlenilmesine yazılı olarak rıza göstermeleri şartıyla başvurulabilir. Lisans veren yönünden ise lisans sözleşmesi ile yüklenilen kullandırma borcu üçüncü kişi tarafından üstlenilebilir. Bu durumda lisans veren tarafından borcu üstlenen üçüncü kişiye, bu yönde bir yetki tanınması zorunludur.

III. PATENT LİSANS SÖZLEŞMESİNDE BORCA KATILMA

Türk Borçlar Kanunu'nun 201. maddesine göre borca katılma, mevcut bir borca borçlunun yanında katılan kişi ile alacaklı arasında yapılan ve katılanın, borçlu ile beraber borçtan müteselsil sorumlu olması sonucunu doğuran sözleşme olarak tanımlanmaktadır. Borca katılma durumunda, mevcut borçlunun borç yükümlülüğü devam etmekte ve üçüncü bir kişi onun yanında alacaklı ile anlaşarak borcu ödeme yükümlülüğü altına girmektedir. TBK'nın 201. maddesi kapsamında borca katılma halinde, borca katılan, önceki borçlu ile birlikte ve onun yanında alacaklıya karşı borçlu sıfatı ile borcu üstlenir ve müteselsil sorumlu olur.⁵⁷

Borca katılma, borçlar hukukunun nisbilik ilkesinin bir istisnasını oluşturmaktadır. Bu ilkeye göre, sadece sözleşmenin tarafları birbirine karşı yükümlülük altına girmekte ve hak sahibi olmakta, sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü kişinin kural olarak bu sözleşme kapsamında hak talep etmesi ya da yükümlülük altına girmesi mümkün olmamaktadır. Ancak kanun koyucu, borca katılma halinde,

⁵⁴ Kılıçoğlu, s. 843; Eren, s. 1247 vd.

⁵⁵ Hatemi / Gökyayla, s. 373.

⁵⁶ Hatemi / Gökyayla, s. 375.

⁵⁷ Eren, s. 1254; Oğuzman / Öz, Borçlar Hukuku C. 2, s. 608.

borca katılanın alacaklıya karşı borçlu ile birlikte müteselsil sorumlu olacağını düzenleyerek nisbik prensibine istisna getirmiştir.⁵⁸

Borca katılma, katılan üçüncü kişi ve alacaklının yapacağı bir sözleşme ile doğmaktadır. Mevcut borçlunun bu sözleşmeye katılması gerekmediği gibi, borca katılma sözleşmesine rıza göstermesi de aranmamaktadır. Borca katılmanın geçerliliği herhangi bir şekil şartına bağlı değildir.⁵⁹ Ancak borca katılma, kefaletten doğan sorumluluğa göre daha ağır sonuçlar doğurduğundan kefalet ile ilgili şekil ve ehliyet sınırlamaları borca katılma için de aranmalıdır.⁶⁰ Zira borca katılma genellikle teminat amacıyla yapılmakla birlikte, bazı hallerde iç ilişkide bir yükümlülüğün üstlenilmesi şeklinde de yapılabilmektedir.⁶¹

Patent lisans sözleşmesi bakımından borç katılma, lisans verenin ya da lisans alanın yanında borca katılma şeklinde gerçekleşebilir. Üçüncü kişi, lisans alanın yanında borca katılarak, sözleşme kapsamında ödeme yapma yükümlülüğü altına girebilir. Lisans verenin yanında borca katılma halinde katılan, lisans verenin temel sorumluluğu olan kullandırma yükümlülüğü altına girebilir. Üçüncü kişinin lisans alanın yanında borca katılması durumunda, üçüncü kişi lisansa ait hususlara vakıf olacağı için bu duruma lisans verenin açık rızası gerekmektedir.

IV. PATENT LİSANS SÖZLEŞMESİNDE SÖZLEŞMEYE KATILMA

Sözleşmeye katılma, TBK'nın 206. maddesinde "*Sözleşmeye katılma, mevcut bir sözleşmeye taraflardan birinin yanında yer almak üzere, katılan ile bu sözleşmenin tarafları arasında yapılan ve katılanın, yanında yer aldığı tarafla birlikte, onun hak ve borçlarına sahip olması sonucunu doğuran bir anlaşmadır.*" ifadesiyle düzenlenmiştir. Sözleşmeye katılma halinde patent lisans sözleşmesinde bir taraf değişikliği değil; sözleşmede varolan bir tarafın yanına, üçüncü bir kişinin eklenmesi söz konusudur. Sözleşmeye katılan, sözleşmeye yanında katıldığı tarafın sözleşme ile üstlendiği hak ve yükümlülüklerine onunla birlikte sahip olmaktadır.⁶²

Sözleşmeye katılma, sözleşmenin devrinden farklıdır. Sözleşmenin devrinde sözleşmeden ayrılan ve taraf sıfatını üçüncü kişiye bırakan bir taraf vardır. Oysa sözleşmeye katılmada, sözleşmeden ayrılan bir taraf bulunmamakta, sözleşmenin

⁵⁸ Eren, s. 18; TURAN BAŞARA, Gamze: "*Türk Borçlar Kanunuyla Getirilen Yeni Bir Müessese: Borca Katılma*", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 63, S. 2, Ankara 2014, s. 422.

⁵⁹ Oğuzman / Öz, Borçlar Hukuku C. 2, s. 609-610.

⁶⁰ Eren, s. 1255; Oğuzman / Öz, Borçlar Hukuku C. 2, s. 609.

⁶¹ Turan Başara, s. 422.

⁶² Kılıçoğlu, s. 861.

taraflarından birinin yanına eklenen, o kişiyle birlikte taraf sıfatına ve bu sifattan doğan yükümlülüklerle sahip olan üçüncü bir kişi söz konusu olmaktadır.⁶³ Sözleşmeye katılan taraf, yanında yer aldığı tarafın haklarına sahip olur ve yükümlülüklerinden müteselsilen sorumludur.

Sözleşmeye katılmayı borca katılmadan da ayırmak gerekmektedir. Sözleşmeye katılma sadece sözleşmeden doğan borçlar için söz konusudur ve sadece borçlunun değil, alacaklının yanında da sözleşmeye katılım sağlanabilir. Borca katılma ise her türlü borç ilişkisinde olabilir ve sadece borçlunun yanında yer alma şeklinde gerçekleşebilir. Borca katılma, katılan ile alacaklı arasında yapılabilecekken; sözleşmeye katılma, sözleşmenin tarafları ve katılan arasında yapılmalıdır.⁶⁴

Türk Borçlar Kanunu'nun 206/1. maddesinde sözleşmeye katılmanın, sözleşmeye katılan ile katılmaya konu olan sözleşmenin taraflarının yapacağı anlaşma ile mümkün olabileceği düzenlenmiştir. TBK'nın 206/3. maddesine göre sözleşmeye katılmanın geçerliliği, katılma konusu sözleşmenin şekline tabidir. Bu nedenle patent lisans sözleşmesine katılma sözleşmesi de yazılı şekilde yapılmalıdır. Bu sözleşmede, sözleşmeye katılan ve yanında katılınan tarafın iradelerinin yanı sıra; sözleşmenin karşı tarafını teşkil eden tarafın iradeleri yer almalıdır.⁶⁵

Sınai Mülkiyet Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğin patent lisans sözleşmelerinin tescilini düzenleyen 116/2/b maddesinde, sözleşmenin tescili için sözleşmenin taraflarını ve bu kişilerin imza ve beyanlarını içeren sözleşmenin de sunulması gerektiği düzenlenmiştir. Sözleşmeye katılma ve sözleşmenin devri hallerinde bu sözleşmelerin sunulmasıyla, sicilde taraflardan birinin talebiyle değişikliğin yapılabilmesi mümkün kabul edilmelidir.

Patent lisans sözleşmelerinde taraflar arasında var olan sözleşmeye üçüncü kişinin lisans verenin veya alanın yanında yer almak üzere katılması durumunda ise TBK'nın 206. maddesi çerçevesinde katılan ile yanında yer aldığı taraf, diğer tarafa karşı müteselsilen borçlu ve alacaklı olur. Örneğin lisans veren, lisans alanın yaptığı alt lisans sözleşmesine katılıyorsa, alt lisans alana karşı müteselsil

⁶³ Eren, s. 1256.

⁶⁴ Kılıçoğlu, s. 861; Oğuzman / Öz, Borçlar Hukuku, C. 2, s. 622.

⁶⁵ Buna karşılık katılma konusu sözleşmede, tarafların sözleşmeye katılma konusundaki iradeleri önceden birleşmişse, başka bir deyişle sözleşmeye katılmaya ana sözleşme ile izin verilmişse; sadece katılan ve kendi tarafında katılınan kişinin arasında yapılan katılma sözleşmesi de geçerli kabul edilmelidir. Benzer şekilde, katılan ile yanında katılınan kişilerin iradelerini içeren anlaşmaya, sözleşmenin karşı tarafının şekle uygun olarak verdiği izin ve onaylar da geçerli bir katılma anlaşmasının hüküm ve sonuçlarını doğurma etkisine sahip addedilmelidir.

borçlu ve alacaklı olur.⁶⁶ Sözleşmede aksine hüküm olmadıkça, lisans alanın lisans sözleşmesinden doğan haklarını devredemeyeceği yasa düzenlendiğinden, açıkça izin verilmediği sürece lisans alanın sözleşmeye katılma yolu ile üçüncü kişiyi sözleşmeye dahil etmesi mümkün değildir. Ancak patent lisans sözleşmesinde yer almayan bu yetkinin, lisans verenin de taraf olacağı katılma sözleşmesiyle verilmesi mümkündür.

Bu noktada üzerinde durulması gereken bir diğer husus, inhisari patent lisans sözleşmesine, lisans alanın tarafında sözleşmeye katılınmasının, patent lisansının inhisariliğini ortadan kaldırıp kaldırmayacağı meselesidir. İnhisari patent lisans sözleşmesine, lisans alanın, lisans verenin ve katılanın iradelerinin birleşmesiyle, üçüncü kişinin lisans alanın tarafına katılması halinde, kanaatimizce sözleşmenin inhisari niteliği zedelenmeyecektir. Zira bu durumda hala tek bir lisans alan taraf ve tek bir patent lisans sözleşmesi varlığını sürdürmektedir. Sözleşmeye katılmayla birlikte, sadece lisans alan tarafı oluşturan kişi sayısında bir artış meydana gelmektedir.

V. PATENT LİSANS SÖZLEŞMESİNDE SÖZLEŞMENİN DEVRİ

Sözleşmenin devri kavramı, TBK'nın 205/1. maddesinde “...sözleşmeyi devralan ile devreden ve sözleşmede kalan taraf arasında yapılan ve devreden bu sözleşmeden doğan taraf olma sıfatı ile birlikte bütün hak ve borçlarını devralana geçiren bir anlaşmadır.” ifadesiyle kaleme alınmıştır. Sözleşmenin devri kavramıyla, bir sözleşmenin taraflarından birinin, sözleşmeyi, hak ve borçları ile birlikte üçüncü bir kişiye devretmesi düzenlenmektedir.

Sözleşme devri için, geçerli bir devredilecek esas sözleşmenin bulunması gereklidir. Sözleşmenin devrinin gerçekleşebilmesi için sözleşmede kalan tarafın, devralan ve devreden iradelerine rıza göstermesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, sözleşmenin devrinin hüküm ifade edebilmesi için, tüm tarafların yani devreden, devralan ve sözleşmede kalan tarafın birbirine uygun irade beyanlarının bulunması gerekir. TBK'nın 205. maddesi ile getirilen bu şart, sözleşmede kalan tarafın sözleşme kurmak istemediği bir kişiyle, irade serbestisi ilkesine aykırı bir şekilde, sözleşme ilişkisine girmek zorunda bırakılmasını engellenmek amacıyla düzenlenmiştir.⁶⁷

Sözleşmede kalan tarafın rızası, sözleşmenin devri için kurucu unsur niteliğindedir. Ancak bu iradenin devirden önce verilen izin ya da devirden sonra verilen onay ile gerçekleştirilebileceği kabul olunmalıdır. Ayrıca tarafların esas

⁶⁶ Topçu, s. 48.

⁶⁷ Kılıçoğlu, s. 858; AYRANCI, Hasan: Sözleşmelerin Yüklenilmesi (Devri), Ankara 2003, s. 67.

sözleşmede, sözleşmenin devredilebileceğini düzenlemeleri ya da esas sözleşmenin kurulmasından sonra sözleşmenin devrine izin verildiğine ilişkin bir anlaşma yapabilmeleri de mümkündür. Böylece sözleşmede kalan taraf, baştan itibaren sözleşmenin devrine ilişkin rızasını beyan etmiş olmaktadır.

Diğer bir yöntem olarak ise devir sözleşmesi, devreden, devralan ve sözleşmede kalan taraf arasında aynı anda yapılabilir. Ayrıca devreden taraf ile devralan taraf arasında yapılan devir sözleşmesi, sözleşmede kalan tarafın onayını sunularak sözleşmenin devri bu onayın alınmasından sonra gerçekleştirilir.⁶⁸ Devir sözleşmesi, sözleşmenin bütün hak ve borçlarını kapsamalıdır. TBK'nın 205. maddesinde yer alan düzenlemeye göre devrin kısmi bir alacak ve borç için olması mümkün değildir. Devir anlaşmasının geçerli şekilde kurulması sonucu, sözleşmenin bir tarafı değişmekte ancak sözleşmenin tüm hükümleri aynen korunmaktadır. Sözleşmenin yeni tarafı, değişmeyen tarafa karşı, önceki tarafın bu sözleşmeden kaynaklı tüm hak ve borçları ile sorumlu olur.⁶⁹ Hukuken sözleşmenin devri mümkün olmakla birlikte, devir taraf iradeleri ile yasaklanmışsa, bu durumda sözleşmeyi devretmek mümkün olmayacaktır. Hukuken devredilebilen bir sözleşme ve borç ilişkisi yoksa yine sözleşmenin devri mümkün olmayacaktır. Devredilemez nitelikteki bir sözleşmenin usulsüz devirden sonra devredilebilecek hale gelmesi, geçersiz devir işlemi geçerli hale getirmez.⁷⁰

Devir sözleşmenin şekli geçerlilik şartı, TBK'nın 205/3. maddesinde ile devredilen sözleşmenin şekline bağlı kılınmıştır. Patent lisans sözleşmesinde taraflardan birinin sözleşmeyi devretmesi, yazılı şekilde yapılmadıkça geçerli olmayacaktır. Patent lisans sözleşmesinde, sözleşmenin devri gerçekleştirildikten sonra, sicil değişikliği de yapılabilir.

Patent lisans sözleşmelerinde patent hakkı sahibi genellikle patentini değil, lisans sözleşmesinden doğan lisans ücreti alacağını üçüncü kişiye devretmektedir. Sözleşmede, lisans verenin alacağını devri açıkça yasaklanmadığı sürece, lisans veren lisans ücreti alacağını devredebilir.⁷¹ Ancak bu durum, sözleşmenin devri olarak değil, alacağın devri olarak nitelenmelidir.

Lisans veren patent sahibi (ya da patent başvuru sahibi), sözleşmeye konu patent hakkı veya patent başvurusunu üçüncü kişilere devredebilir. Patentin devrine ilişkin bu sözleşmede lisans sözleşmesinden doğan alacakların da devri ka-

⁶⁸ Kılıçoğlu, s. 859; Oğuzman / Öz, Borçlar Hukuku, C. 2, s. 618.

⁶⁹ Oğuzman / Öz, Borçlar Hukuku, C. 2, s. 621.

⁷⁰ Ayrancı, s. 96 vd; ÖZTÜRK, Berna: "Sözleşmenin Devri", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 125, Ankara 2016, s. 270.

⁷¹ Durak, s. 101.

rarlaştırılabilir. Bu durumda buluş ya da başvuru sahibinin patent hakkının yanı sıra patentin konusunu oluşturan lisans sözleşmesinden doğan hak ve alacakları da devredilmiş olur.⁷² Lisans alanın da rıza göstermesiyle bu devir, sözleşmenin devri olarak nitelenmeye uygundur.

Ancak patent hakkını devreden kişi, lisans sözleşmesinden doğan alacaklarını devretmeyebilir. Bu durumda patenti üçüncü kişiye devreden patent sahibi, patent lisans sözleşmesinin devamını ve sözleşmeden doğan alacakların, patent hakkının devri tarihinden sonra da kendisine ifasını patent devir sözleşmesinde düzenleyebilir. Böyle bir devir, sözleşme serbestisi ilkesine ve lisans sözleşmesinin borçlandırıcı karakterine aykırı olmayacaktır. Bu durumda, patent hakkı devralan üçüncü kişiye geçmekle birlikte, lisanstan doğan alacaklar, patentin ilk sahibinde kalmaya devam edecektir.⁷³ Bu nedenle, açıklanan şekilde yapılan patent hakkı devri, patent lisans sözleşmesinin devri olarak nitelenemez.

Lisans alan açısından patent lisans sözleşmesinin devrinin mümkün olup olmadığı hususunda patent lisans sözleşmesinde bir belirleme yapılabilir, Lisans alanın, lisanstan doğan alacak ve haklarını üçüncü kişiye devredebileceğine ilişkin izne sözleşmede yer verilebilir. Sözleşmede lisans haklarının devredilebileceğine ilişkin açık izne yer verilmemesi halinde bu hakların devri mümkün olmadığından, lisans alanın sözleşmeyi devri mümkün değildir. Zira SMK'nın 125. maddesine göre sözleşmede aksi düzenlenmemiş ise lisans alanlar lisanstan doğan haklarını üçüncü kişilere devredemezler. Bunun istisnası, patent hakkı sahibinin, patent lisans sözleşmesinde vermediği devir yetkisini, lisans alanın sözleşmeyi devir iradesiyle birlikte vermesidir. Yani başta esirgenen devir izninin, lisans alan ve onun hak ve yükümlülüklerini devralan kişi arasında yapılan sözleşmenin devri sözleşmesi sırasında verebilmesi de mümkündür.

VI. PATENT LİSANS SÖZLEŞMESİNDE ALT LİSANS VERME

Alt sözleşme, taraflarından birisi ve konusu nedeniyle önceden yapılan sözleşme ile kesişen, ancak daha önce yapılmış sözleşmeden bağımsız (ayrı) olmakla birlikte, onunla fiili ilişki içinde olan sözleşme olarak tanımlanmaktadır.⁷⁴ Alt sözleşme ile yeni bir sözleşme meydana gelmekte ve böylece örtüşen, ancak tarafları farklı olan iki ayrı sözleşme oluşmaktadır. Bu sözleşmelerin taraflarından yalnızca biri, örtüşen içerikteki her iki sözleşmede de taraf sıfatına sahiptir.⁷⁵ Alt

⁷² Durak, s. 101.

⁷³ Durak, s. 101.

⁷⁴ AKİPEK, Şebnem: Alt Vekalet, Ankara 2003, s. 83.

⁷⁵ Ayrancı, s. 80-81.

sözleşmenin edim yükümlülüğü asıl sözleşmeden doğmakta olduğundan, alt sözleşmenin süresi asıl sözleşmeden daha uzun olamaz.⁷⁶ Alt sözleşme, genel olarak sürekli borç ilişkilerinde ya da zaman itibarıyla ifa edilmeleri belli bir süreye bağlanmış sürekli borç ilişkisi benzeri borç ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır.⁷⁷

Patent lisans sözleşmelerinde patent (ya da patent başvurusu) sahibi lisans verenken, alt lisans sözleşmelerinde temel lisans sözleşmesinin lisans alanı, üçüncü bir kişiye lisans vermekte ve alt lisans sözleşmesinin lisans vereni olmaktadır. Patent lisans sözleşmelerinde alt lisans verme hakkının bulunduğu açıkça düzenlenmemişse, alt lisans vermek mümkün değildir.⁷⁸ Alt lisans sözleşmesinin geçerliliği, ilk patent lisansı verenin sadece iznine tabi ise patent lisansı veren, alt lisans sözleşmesine taraf olmaz. Ancak patent lisans sözleşmesinden, ilk lisans verenin onayının sadece alt lisans sözleşmesinin geçerlilik şartı olmadığı; bu kişinin alt lisans sözleşmelerine de taraf olma iradesi anlaşılıyorsa, bu takdirde ilk lisans verenin de alt lisans sözleşmesine taraf olduğu kabul edilmektedir.⁷⁹

SMK'nın 125. maddesi uyarınca, alt lisans sözleşmesinin, ancak esas lisans sözleşmesinde lisans veren tarafından açıkça izin verilmesi koşulu ile yapılabilceği kabul edilmelidir. SMK'nın 125. maddesi uyarınca patent başvurusu da lisans sözleşmesinin konusunu oluşturabileceğinden, patent başvurusu yapılmış olmak kaydı ile henüz patent alınmadan da lisans verilebilir. Bu durumda da alt lisans verebilmesi için, lisans verenin iznine ihtiyaç vardır.

Sözleşmede açıkça alt lisans verilebileceğine ilişkin hüküm bulunmama ile birlikte, alt lisans sözleşmesi yapılmadan önce lisans verenin onayı alınarak, alt lisans sözleşmesinin yapılması mümkündür.⁸⁰ Bu durumda alt lisans sözleşmesinin yürürlüğe girmesi açısından, esas sözleşmenin lisans vereni tarafından verilecek onay, geciktirici şart olarak nitelenmiştir.⁸¹

Patent lisans sözleşmesinde, alt lisans alanın, lisans bedelini, sözleşme ilişkisi içinde olduğu lisans alana değil; asıl lisans verene ödeneceği kararlaştırılabilir. Bu halde asıl lisans veren, alt lisansa ilişkin sözleşme ilişkisine taraf olmamakla beraber; patent lisans sözleşmesi nedeniyle hukuki ilişkiye taraf konumundadır.⁸² Bu durumda alt lisans sözleşmesi, üçüncü kişi yararına sözleşme olarak kabul

⁷⁶ GÜMÜŞ, Mustafa Alper: Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. I, B. 3, İstanbul 2013, s. 300-301; Akipek, s. 86.

⁷⁷ Akipek, s. 86.

⁷⁸ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 62; Topçu, s. 71; Ongan, s. 61.

⁷⁹ Topçu, s. 72; Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 62.

⁸⁰ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 62; Orta, s. 105.

⁸¹ Ongan, s. 62; Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 63.

⁸² Ongan, s. 63; SULUK, Cahit: Tasarım Hukuku, Ankara 2003, s. 407.

edilir ve lisans veren, sözleşmenin tarafı olmamakla beraber, sözleşme ile kurulan hukuki ilişkiye taraf olur.⁸³ Üçüncü kişi yararına bir sözleşme kapsamında tarafları isimlendirmek gerekirse, alt lisans veren vaat ettiren, alt lisans alan vaat eden, ilk lisans veren ise lehdar konumunda değerlendirilir.⁸⁴

Lisans veren ve lisans alan, alt lisans alanla birlikte sözleşme yaparak, TBK'nın 169. maddesi çerçevesinde, kendi aralarında müteselsil alacaklılık ve lisans alan ve alt lisans alan arasında lisans verene karşı TBK'nın 162. maddesi çerçevesinde müteselsil borçluluk ilişkisi yaratabilirler.⁸⁵

Patent lisans sözleşmesinde alt lisans verilebileceği yönünde bir hüküm bulunmaması halinde, alt lisans alanın iyiniyetli olması, hakkı kazanmasını sağlamayacaktır. Alt lisans sözleşmesi ile asıl lisans sözleşmesinde verilen haklardan daha fazla bir hak tanınıyorsa, alt lisans alan iyiniyetli de olsa kendisine tanınan haklardan ancak esas lisans sözleşmesinde yer aldığı kadarı ile yararlanabilir.⁸⁶

Lisans veren, alt lisans vermeye ilişkin şartları, asıl lisans sözleşmesinde açıkça belirlemiş olabilir. Bu durumda geçerli bir alt lisans sözleşmesi yapabilmesi için, asıl lisans sözleşmesinde yer alan bu şartlara uygun sözleşme yapılması gerekir.⁸⁷ Belirtilen nedenle, alt lisans sözleşmesi, asıl lisans sözleşmesinden bağımsız bir hukuki ilişki olarak değerlendirilmemelidir.⁸⁸ Zira alt lisans sözleşmesi, asıl lisans sözleşmesinin sınırları çerçevesinde yapılmalıdır. Alt lisans sözleşmesinin süresi ve kapsamı, asıl lisans sözleşmesine göre belirlenmeli ve alt lisans veren asıl lisans sözleşmesi ile kendisine tanınan haklardan daha farklı ve kapsamlı bir lisans hakkı tanınmalıdır.⁸⁹ Aksi halde alt lisans sözleşmesi TBK'nın 27. maddesi uyarınca hukuki imkansızlık nedeniyle kısmen veya tamamen geçersiz sayılır.

Asıl lisans sözleşmesinin geçersiz olması ya da herhangi bir nedenle sona ermesi halinde alt lisans sözleşmesi de kendiliğinden sona erecektir.⁹⁰ Bu durumda alt lisans verenin edimin imkansızlığını bilerek⁹¹ ve alt lisans alanının da bu durumu bilmeden sözleşme yapması halinde, icrasına başlanmış sözleşmeler yönünden, genel hükümler uyarınca, müspet zararın tazmini mümkündür. İcrasına henüz

⁸³ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 62.

⁸⁴ Topçu, s. 109.

⁸⁵ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 62; Ortan, s. 106.

⁸⁶ Ongan, s. 62.

⁸⁷ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 62.

⁸⁸ Ortan, s. 105; Ongan, s. 61.

⁸⁹ Ortan, s. 105; Aydınçık, s. 69.

⁹⁰ Ortan, s. 105.

⁹¹ Ongan, s. 84.

başlanmamış sözleşmeler yönünden ise sözleşme görüşmelerindeki kusurdan doğan sorumluluk (culpa in contrahendo) gereği zarar tazmini talep edilebilir.⁹²

SMK'nın "*Hakkın devrinden ve lisans vermeden doğan sorumluluk*" başlıklı 127. maddesinde yer alan düzenlemeye göre patent başvurusunun veya patentin sağladığı haklarla ilgili lisans veren kişinin bu işlemleri yapmaya yetkili olmadığı sonradan anlaşılırsa, söz konusu kişi bu durumdan ilgililere karşı sorumlu olacaktır. Aynı madde kapsamında lisans verenin kötünietli olması halinde, bu fiilden her zaman sorumlu olacağı düzenlenmiştir. Lisans veren, patent hakkının varlığını, sözleşme görüşmelerinin başlamasından, sözleşme sona erene kadar garanti etmelidir.⁹³ SMK'nın 127/1. maddesinde yer alan "*ilgililer*" ifadesinden lisans ve alt lisans alanlar, devralanlar ile patent hakkının geçersizliğinden etkilenen tüm kişiler anlaşılmalıdır.⁹⁴

SMK'nın 127/2. maddesi uyarınca; patent başvurusunun geri alınması, başvurunun reddedilmesi ya da mahkemece patent hakkının hükümsüzlüğüne karar verilmesi halinde, taraflarca sözleşmede daha ağır bir sorumluluk öngörülmemişse, hakkı devreden veya lisans veren bakımından SMK'nın 139. maddesi uygulanır. SMK'nın 139/2. maddesi uyarınca patent sahibinin, ağır ihmal veya kötünietli hareketinden zarar gören lisans alanın tazminat talep hakkı saklıdır. Aynı maddenin üçüncü fıkrasında ödenmiş lisans bedellerinin hakkaniyet çerçevesinde kısmen ya da tamamen iadesinin talep olunabileceği düzenlenmiştir.

Yukarıda açıklanan düzenlemeler incelendiğinde, lisans verenin kötünietli olması halinin daha ağır yükümlülüklerle bağlandığı görülmektedir. Gerek SMK'nın 127/3. ve gerekse 139/2. maddesinde lisans verenin kötünietli olması durumunda, bundan zarar görenlere tazminat talep hakkı tanınmıştır. SMK'nın 127/3. maddesinde kötüniet sayılan haller; lisans verenin patent başvurusu veya patente konu buluşun, patent tescili ile korunabilirliğine ilişkin Türkçe veya yabancı dildeki rapor ve kararları veya bu konuda bildiklerini karşı tarafa bildirmemiş olması ile bunlara ilişkin beyanları içeren belgelere sözleşmede yer vermemiş olması olarak belirtilmiştir. Bu haller kanun koyucu tarafından örnek olarak belirlenmiş, sınırlama amacıyla böyle bir sayım yapılmamıştır. Somut olayın özelliğine göre lisans verenin kötünietli değerlendirilir ve SMK'nın 127/3. maddesi ya da sözleşmede daha ağır bir yaptırım öngörülmemiş ise 139/2. maddesi uygulama alanı bulur. Lisans verenin kötünietli olarak patentin geçersizliğine neden olması halinde, sözleşmede yer alan sorumsuzluk kayıtları hüküm ifade etmeyecektir.⁹⁵

⁹² Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 80.

⁹³ Özsoy, s. 127; Sarı, s. 223.

⁹⁴ Sarı, s. 225.

⁹⁵ Sarı, s. 226.

Lisans verenin, patent hakkının varlığını taahhüt yükümlülüğü kanundan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle bu yükümlülüğün özel olarak sözleşmede düzenlenmiş olması gerekmemektedir. Ancak taraflar yapacakları sözleşmede bu yükümlülüğü hafifleterek, patentin geçerliliği konusunda lisans verenin garanti vermediğini açıkça düzenleyebilirler.⁹⁶ Ancak diğer bir görüşe⁹⁷ göre, lisans verenin bu yükümlülüğünün tamamen kaldırılması mümkün değildir. Zira lisans verenin kötüniyetli olarak patent hakkının geçersizliğine sebep olması halinde SMK'nın 127/3. maddesi kapsamında her zaman sorumlu tutulması mümkündür. Kanımızca da lisans verenin kötüniyetli olarak hakkın hükümsüzlüğüne yol açtığı haller hariç olmak üzere, taraflar arasında patentin hükümsüzlüğüne ilişkin özel düzenlemeler yapılması mümkün görülmelidir.

Örneğin patent lisans sözleşmesi, imkansızlık sebebiyle (örneğin patent alınmadığından ya da iptal edildiğinden) patent lisans sözleşmesi olarak devam edemiyorsa ve patente konu teknik bilgi, bir know-how niteliği taşıyorsa; patent lisans sözleşmesinin know-how lisansına dönüşeceği taraflarca kararlaştırılabilir.⁹⁸ Sözleşmenin geçerliliğini etkileyen durumlar, sözleşmenin sadece bir kısmını etkiliyor ve etkilenen kısımlar dışında kalan kısımlarla sözleşme ayakta kalabiliyorsa, sadece etkilenen kısmın hükümsüz kalması mümkündür. Ancak geçersiz sayılan hükümler olmadan sözleşmenin ayakta kalamayacağı anlaşılıyorsa, sözleşme bütün olarak geçersiz sayılacaktır.⁹⁹ Patent lisans sözleşmesinin hukuki akibeti, alt lisans sözleşmesinin de geleceğini belirleyecektir.

Asıl lisans sözleşmesinde lisans verenin, lisans alanı alt lisans verme konusunda açıkça yetkilendirdiği ve alt lisansı başkaca hiçbir şarta bağlamadığı durumlarda, asıl lisans sözleşmesinin lisans vereni, alt lisans sözleşmesinden doğan hukuki ilişkinin dışındadır.¹⁰⁰ Alt lisans sözleşmesinin, esas lisans sözleşmesinin lisans vereni adına yapılması halinde, lisans alan lisans verenin temsilcisi olarak işlemi yaptığı için, lisans alan değil; lisans veren sözleşmenin tarafı olacaktır. Böyle bir durumda gerçek anlamda bir alt lisans sözleşmesinin varlığından söz edilemez.¹⁰¹

SMK'nın 140/5. maddesinde “*Sicile kayıtlı hak ve lisans sahiplerinin izni olmadıkça, patentten vazgeçilemez.*” düzenlemesi yer almaktadır. Bu hüküm uyarınca lisans verenin patent hakkından vazgeçmesine, lisans alanın onay ver-

⁹⁶ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 113.

⁹⁷ Sarı, s. 227.

⁹⁸ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 79; Topçu, s. 106; Sarı, s. 229.

⁹⁹ Durak, s. 116; Topçu, s. 105.

¹⁰⁰ Ortan, s. 105; Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 62.

¹⁰¹ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 62.

mesinin arandığı hallerde, eğer bir alt lisans sözleşmesi var ise alt lisans alanın da patent hakkından vazgeçmeye onay vermesinin gerekip gerekmediği sorunu gündeme gelecektir. Asıl lisans veren, lisans sözleşmesi ile alt lisans verilmesine izin verdiği için, Kanun'da yer alan düzenleme geniş yorumlanarak alt lisans alanların da, lisans alan kavramı içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. SMK'nın 140. maddesinin amacı, lisans alanı korumak olduğundan, lisans verenin hakkından vazgeçmesi aşamasında, alt lisans alanın da izninin aranması, uygulamada yaşanacak sorunların azaltılması açısından yerinde olacaktır.¹⁰²

VII. PATENT LİSANS SÖZLEŞMESİNDE DEVRALMA VE BİRLEŞME YOLUYLA TARAF DEĞİŞİKLİĞİ

Türk Borçlar Kanunu'nun 202. maddesine göre, bir malvarlığı ya da işletmenin devrinde, bir işletmenin tüm aktif ve pasiflerinin bir bütün olarak üçüncü kişiye (devralan) geçmesi söz konusudur. Tüm hak ve borçların el değiştirmesinin sonucu olarak alacaklı, yeni malik ile hukuki ilişki içine girer. Devir sözleşmesi, geçerliliği yönünden herhangi bir şekil şartına bağlanmamıştır. Devreden, devralana karşı aktifi içinde yer alan taşınır ve taşınmazın mülkiyet ve zilyetliğini geçirme, fikri ve sınai hakları ve alacakları devretme borcu altına girer. Aktifte yer alan her değer için kanun ile öngörülen usullere uyulmalıdır.¹⁰³

Ancak işletmenin pasifi, işletmenin devralındığının alacaklılara bildirildiği tarihte başkaca bir işleme gerek kalmaksızın devralana geçer ve devralan işletmenin borçlarından doğrudan doğruya sorumlu olur. Devralan kişinin borçlardan sorumluluğu, devir anlaşması yapılmasıyla değil, devrin alacaklı ve üçüncü kişilere bildirim ile başlar.¹⁰⁴

İşletmelerin birleşmesinde, aktif ve pasifleri ile birlikte yeni bir işletme çatısı altında bir araya gelinmesi söz konusudur. İşletmelerin birleşmesi, TBK'nın 203. maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre bir işletme diğer bir işletme ile aktif ve pasiflerini devralma suretiyle birleşirse, her iki işletmenin alacaklıları malvarlığının devralınmasından doğan haklara sahip olur ve tüm alacaklar yeni işletmeden talep edilebilir.¹⁰⁵

Patent lisans sözleşmesinde, lisans alan tarafın, bir işletme olması mümkündür. İşletmeye verilen lisansta, güvenilen bir işletmeye lisans hakkı tanınarak, o işletmenin ismi altında üretim yapılması ile patent konusu ürünün üretim kalite-

¹⁰² Ongan, s. 98; Özsoy, s. 141; Topçu, s. 142.

¹⁰³ Eren, s. 1253; Kılıçoğlu, s. 853; Oğuzman / Öz, Borçlar Hukuku, C. 2, s. 610-611.

¹⁰⁴ Eren, s. 1254; Kılıçoğlu, s. 853; Oğuzman / Öz, Borçlar Hukuku, C. 2, s. 613; Hatemi / Gökyayla, s. 376.

¹⁰⁵ Eren, s. 1254; Kılıçoğlu, s. 856.

tesinden emin olunmakta ve işletmenin güvenilir isminin patente değer katması amaçlanmaktadır.¹⁰⁶ Patent lisans sözleşmesinde lisansın, lisans alanın işletmesini devretmesi halinde, işletmenin devri ile devralana geçeceği yönünde bir şart bulunuyorsa, işletmeyi devreden için lisans sözleşmesi sona erer.¹⁰⁷ Lisans alan işletmeyi devralan işletme, patent lisans sözleşmesinin tarafı haline gelir.

Lisans alanın işletmesinin başka bir işletme ile birleşmesi ya da onun tarafından devralınması halinde de sözleşmeden doğan hak ve yükümlülükler yeni ya da birleşilen işletmeye bir bütün halinde intikal eder.¹⁰⁸ Sözleşmede açıkça lisans hakkının devredilebileceğinin düzenlenmiş olması kaydı ile işletmenin bir başkasına devri ya da bir başka işletme ile birleşmesi halinde lisans hakkı artık devredilen işletme tarafından kullanılır ve lisans bedeli bu işletme tarafından ödenir. İşletme lisansı sahibinin, patent hakkı sahibinin onayı olmaksızın lisans sözleşmesini üçüncü kişiye devir hakkı bulunmamaktadır.¹⁰⁹

Lisans verene ait işletmenin bir başka işletme ile birleşmesi hali, patentin ya da patent başvurusunun üçüncü kişiye devri gibi hüküm ve sonuç doğurur. Patent'in (ya da başvurusunun) üçüncü kişiye devri halinde, lisans sözleşmesinden doğan yükümlülükler, patent hakkını devralana geçer. Patent hakkının üçüncü kişilere geçişi cüz'i halefiyet hükümlerine tabi iken birleşme halinde, hakların ve borçların külli halefiyet ilkesi gereğince intikal ettiği kabul edilmektedir. Bu durumda lisans veren işletmenin bir başka ortaklıkla birleşmesi ya da onun tarafından devralınması halinde sözleşmeden doğan tüm hak ve yükümlülükler de yeni kurulan ya da birleşilen işletmeye geçer.¹¹⁰

VIII. PATENT LİSANS SÖZLEŞMESİNDE PATENTİN PARAYA ÇEVİRİLMESİ NEDENİYLE TARAF DEĞİŞİKLİĞİ

A. Patent'in Haczi veya Rehni

SMK'nın "*Hukuki işlemler*" başlıklı 148/1. maddesine göre sınai mülkiyet hakları haczedilebilir niteliktedir. Patent ve patent başvurusunun haczedilebilmesi mümkündür.¹¹¹ Ancak araştırma aşamasında olan ve henüz alenileşmemiş buluşların haczi mümkün değildir.¹¹² Buluşun alenileşmesi ile buluşun, buluşu oluşturan düşüncenin dış dünyaya yansıtılması, umuma arzı ifade edilmektedir. Buluşunun,

¹⁰⁶ Ortan, s. 143; Topçu, s. 49.

¹⁰⁷ Ortan, s. 144; Özsoy, s. 40 vd.

¹⁰⁸ Ortan, s. 118.

¹⁰⁹ Ortan, s. 114.

¹¹⁰ Ortan, s. 117.

¹¹¹ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 628.

¹¹² AYİTER, Nuşin: İhtira Hukuku, Ankara 1968, s. 105.

buluş temeli ile ürün üretmesi ve bunları yayması, toplantı, konferans, görüşmede sunması, yayınlanması, görüntülenmesi alenileşme olarak kabul edilmektedir.¹¹³

Henüz patent başvurusu yapılmamış ancak araştırma aşaması tamamlanmış buluşlar da ekonomik değer taşımakta ve SMK'nın 109. maddesi kapsamında patent başvurusunda bulunma hakkı vermekte olup, devredilebilir niteliktedir. Buluş sahibinin patent başvurusu yapmadan önce buluş üzerindeki hakkı, buluşun alenileştirilmesiyle devredilebilir nitelikte bir malvarlığı hakkına dönüşmektedir. Bu sebeple buluş hakkı da hacze konu olabilmektedir. Ancak patent isteme hakkının cebri icra yoluyla paraya çevrilmesi durumunda, satış ilanı yapılmamalı, pazarlık usulü satış tercih edilerek buluş ifşa edilmemeli ve patent verilebilirlik şartı olan “yenilik” kaydına zarar verilmemelidir.¹¹⁴

Patent üzerindeki lisans hakkı, kural olarak devredilemez nitelikte olduğundan, yine kural olarak haczedilemez nitelik taşır. Ancak taraflar sözleşmede lisans alanın, lisans hakkını devredebileceğini kararlaştırmış ise lisans hakkının haczedilebileceği kabul edilmektedir.¹¹⁵

Patent hakkı üzerinde haciz İcra ve İflas Kanunu'nun (İİK) 79. maddesi kapsamında gerçekleştirilebilir. İİK'nin 79. maddesi ile “Resmi sicile kayıtlı malların haczi, takibin yapıldığı icra dairesince, kaydına işletilmek suretiyle doğrudan da yapılabilir.” düzenlemesi getirilmeden önce gayrimaddi mallar üzerindeki hakların haczinde İİK'nin 94. maddesi uygulanmakta olup, bu hüküm halen sicile tescil edilmemiş sınai mülkiyet haklarının haczinde uygulama alanı bulmaktadır. Dolayısıyla cebri icraya konu olabilecek patent isteme hakkı henüz tescil edilmiş olduğundan bu hakkın haczi de İİK'nin 94. maddesi kapsamında yapılmaktadır.¹¹⁶ Ancak İİK'nin 79. maddesinin kabulünün ardından, bu madde kapsamında haczin doğrudan sicile şerh edilerek gerçekleştirilmesi mümkün kılınmış ve usul ekonomisine uygun ve pratik bir yöntem olmuştur. Haczin İİK'nin 79. maddesine göre gerçekleştirilmesi halinde sicile kayıt kurucu nitelik taşır. Ancak İİK'nin 94. maddesine göre yapılan hacizde, haczin sicile kaydı kurucu değil, bildirici nitelikte kabul edilmektedir.¹¹⁷

¹¹³ TEKİNALP, Ünal: “Yeni Patent Hukukunda “Buluş Sahibi İkesi” ve Gasp Davalarına İlişkin Bazı Sorunlar”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 55, S. 4, İstanbul 1997, s. 131.

¹¹⁴ BOLAYIR, Nur: “Fikri Mülkiyet Haklarında Cebri İcra Sistemi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan, İzmir 2014, s. 2529.

¹¹⁵ YAŞAMAN, Hamdi / ALTAY, Sıtkı / AYANOĞLU, Tolga / YUSUFUOĞLU, Fülürya / YÜKSEL, Sinan: Marka Hukuku, İstanbul 2004, s. 712; Arkan, Marka Hukuku, s. 207; AKİL, Cenk: “Marka (Hakkı) Üzerinde Cebri İcra”, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, C. 4, S. 2, Ankara 2017, s. 121.

¹¹⁶ Bolayır, s. 2549.

¹¹⁷ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 628; Yasaman, s. 712; SIVİL, Osman: “Markanın Haczi ve Rehni”, Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi, S. 9, İstanbul 2007, s. 64.

Patentin haczi, alacaklıya patenti kullanma ya da üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi vermemektedir. Zira haczin amacı, borcu ödemeyen borçlunun malvarlığının alacağı karşılayan kısmının paraya çevrilmesi yoluyla alacaklının alacağının tahsilini sağlamak olup, patenti kullanma hakkının alacaklıya tahsisini amaçlamamaktadır.¹¹⁸ Ancak patent hakkının satışına karar verilmiş olması halinde; alacaklı, diğer alıcılar gibi arttırmaya katılarak patenti satın alabilir.¹¹⁹ Patent sahibinin patent hakkının devri ya da lisans verilmesi taahhüdünden doğan alacak hakları haczedilebilir. Bu durumda haciz, patent sahibinin borçlusuna İİK'nın 89. maddesi uyarınca bildirilir.¹²⁰ Haczin sicile şerh edilmiş olması halinde, hacizli patenti devralan kişinin bu haciz ile birlikte patenti üzerine devraldığının kabulü gerekir ve haciz devralanı da bağlayacak ve haciz işlemleri devam edecektir.¹²¹

SMK'nın 148/1. maddesine göre sınai mülkiyet hakları haczedilmesinin yanı sıra rehin de verilebilir. Patent üzerinde rehin kurulabilmesi için rehin verenin patent üzerinde tasarruf yetkisine sahip olması gerekir.¹²² Ayrıca bir hak üzerinde rehin tesis edilebilmesi için, hakkın devredilebilir nitelikte olması gerekir.¹²³ Rehlin konusunda yazılı sözleşme yapılması yeterlidir. Rehlin geçerli olarak kurulabilmesi için, patent siciline tescili şart değildir. Rehlin sözleşmesine, lex commissoria yasağı gereği borç vadesinde ödenmediğinde rehin konusu patentin rehin alanın mülkiyetine geçeceği gibi bir kayıt konulamaz. Ayrıca patent hakkının lisans verilmiş olması rehin kurulmasına engel değildir.

Rehin hakkı sicile tescil edilmediği sürece patenti devralan iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez.¹²⁴ Zira iyiniyetli üçüncü kişi, sicilde gözümediği için tasarruf işleminin yapılmamış olduğunu kabul etmekte haklıdır. Patent sicili iyiniyeti koruyucu etkisi olan ve kamu güveni taşıyan bir sicildir.¹²⁵ SMK'nın 140/5. maddesinde yer alan "...Sicile kayıtlı hak ve lisans sahiplerinin izni olmadıkça, patentten vazgeçilemez..." düzenlemesi kapsamında sicile kayıtlı rehin ya da haciz alacaklısının izni olmaksızın patent hakkından vazgeçilemeyecektir. Hükümde yer alan hak sahipliğinin, sadece mutlak hak sahipliğini değil, patent üzerinde diğer işlemlerden doğan hakları da kapsar şekilde anlaşılması gerektiği

¹¹⁸ Yasaman, s. 717; Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 628.

¹¹⁹ KORKMAZ, Taş Hülya: "Marka Hakkının Haczi ve Paraya Çevrilmesi", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 2, İstanbul 2013, s. 36.

¹²⁰ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 628; EREL, Şafak: Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Ankara 1998, s. 289.

¹²¹ Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 466.

¹²² Arkan, Marka Hukuku, s. 202; Yasaman, s. 702.

¹²³ Yasaman, s. 700.

¹²⁴ Arkan, Marka Hukuku, s. 204, 205; Sivil, s. 70.

¹²⁵ UTKU, Doruk: Sınai Hakların Rehni, Ankara 2009, s. 235 vd.

ifade edilmektedir.¹²⁶ Ayrıca patent haczinden önce patent hakkı üzerinde kurulmuş olan lisans, rehin gibi diğer hakların sicile kaydedilmiş olmak suretiyle konduğu kabul edilmektedir.¹²⁷

Patent üzerinde rehin hakkı sağlayan kişi, rehinin teminatı olduğu alacağı tahsil edemediği takdirde, patenti paraya çevirerek satış bedelinden alacağını tahsil edebilecektir. Rehin verilmesi patent sahibini hak sahibi olmaktan çıkarmaz, tasarruf yetkisi devam eder. Rehin veren, rehin alanın durumunu olumsuz etkileyecek işlemlerden kaçınmalıdır. Rehin veren patent hakkından vazgeçmemelidir.¹²⁸

Taşınır, alacak ve taşınmaz dışında kalan diğer bütün hakların paraya çevrilmesi İİK'nın 121. maddesine göre yapılır. Patent ya da patent başvurusunun haczinin veya rehininin paraya çevrilmesinde, İİK'nın 121. maddesi uygulanır.¹²⁹ Buna göre patent hakkının satılması gerektiğinde, icra müdürü satışın nasıl yapılacağını icra mahkemesine sorar. Satışın nasıl yapılacağına icra mahkemesi karar verir. Mahkeme açık artırma yoluyla satış, satış için bir memur görevlendirilmesi gibi karar verebileceği gibi gerekli göreceği diğer tedbirleri de alabilir.¹³⁰

İcra İflas Kanunu'nun 121/2. maddesi ile icra mahkemesine paraya çevirme şeklini belirleme konusunda geniş bir takdir yetkisi tanımıştır. Paraya çevirme şekli belirlenirken, tüm ilgililerin menfaati gözetilmeli ve imkan ölçüsünde en yüksek bedeli sağlayabilecek şekil belirlenmelidir. Ekonomik ve hukuki açıdan gün geçtikçe teknik hale gelen sınai haklar için bu yetki kullanılırken icra mahkemesinin bilirkişiye başvurmasının yerinde olacağı ifade edilmektedir.¹³¹ Rehinin paraya çevrilmesi aşamasında icra mahkemesi, açık artırma ya da pazarlık yoluyla satış yaptırabilir,¹³² satış için bir memur da tayin edebilir ya da sınai hakların satış yoluyla bir başkasına kazandırılması yerine, bu hakların icra dairesi, alacaklı ya da konunun uzmanı üçüncü kişi tarafından cebren idaresine karar vererek, sınai hakkın lisanslanması suretiyle sağlanacak gelir ile alacağın tahsilinin gerçekleştirerek, üzerinde rehin kurulan hakkı patent sahibine bırakılabilecektir.¹³³

Belirtilen bu son yöntem paraya çevirme konusunda esneklik sağladığı, az miktarda borç için yüksek değeri olan sınai hakların satışını engellediği için avan-

¹²⁶ Yasaman, s. 703; Sivil, s. 71.

¹²⁷ Arkan, Marka Hukuku, s. 207.

¹²⁸ Arkan, Marka Hukuku, s. 206.

¹²⁹ KURU, Baki: İcra ve İflas Hukuku El Kitabı, İstanbul 2004, s. 539.

¹³⁰ Arkan, s. 207; Tekinalp, Fikri Mülkiyet, s. 628; Çağlar, s. 42.

¹³¹ Yasaman, s. 719; Utku, s. 336; Korkmaz, s. 38.

¹³² Yasaman, s. 719; Bolayır, s. 2556.

¹³³ Utku, s. 339; Kuru, s. 544; Akil, s. 140.

talı olarak değerlendirilmektedir.¹³⁴ İİK'nın 121/2. maddesinde paraya çevirmenin yöntemi konusunda ilgililerin görüşlerinin alınacağı düzenlenmiştir. Bu düzenlemede yer alan “*ilgililer*” kavramı içine alacaklı, borçlu, rehin hakkı sahibi, lisans hakkı sahibi dahildir. İlgililerin görüşlerinin mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır.¹³⁵ İİK'nın 121. maddesinde verilebilecek kararların hiçbiri diğerine karşı öncelik taşımamakta olup, mahkeme sayılan hususlardan tarafların menfaatlerine en uygun olanını tercih etmelidir.¹³⁶

İcra mahkemesi, patent hakkı üzerinde halihazırda mevcut lisans sözleşmeleri uyarınca ödenecek lisans bedellerinin alacağın tahsili için icra dairesine ödenmesine de karar verebilir. Bunun yanı sıra lisans geliri sağlayarak alacağın tahsilini gerçekleştirmek için artırma ya da pazarlık yoluyla patent hakkı üzerinde tek bir lisans hakkı gibi, birden fazla inhisari olmayan lisans hakkı tanınmasına da karar verebilir. Ancak patent hakkı üzerinde birden fazla rehin kurulmuş olması halinde bu yöntemin uygulanması tarafların menfaatlerine uygun olmayabilir.¹³⁷ Ayrıca halihazırda rehinli veya haczedilmiş patenti konu alan bir inhisari lisansın bulunması halinde, lisans alanın hakkının ihlali sonucunu doğurmayacak çözümler bulunmalıdır. Bu noktada patent üzerinde lisans kurulması yerine, inhisari lisans korunarak patentin paraya çevrilmesi daha yerinde bir çözüm olarak değerlendirilir.

Sınai Mülkiyet Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğin “*Rehin*” başlıklı 127. maddesinde rehnin sona erme halleri arasında patentin cebri icra yoluyla satılması düzenlenmiştir. Rehnin sona ermesi halinde rehin kaydının sicilden terkinin için rehin alacaklısının terkinin ilişkin talepte bulunması gereklidir. Rehin alacaklısının terkin talebinde bulunmaması halinde, patentin cebri icra yoluyla satıldığına ilişkin belge ile rehin sicilden terkinin sağlanabilecektir.

B. Ticari İşletme Rehni Halinde Patent Lisansının Durumu

Ticari işletme rehni, bir alacağa bağlı ve onu teminat altına almak için yapılan fer'i nitelikli bir teminat sözleşmesidir. Ticaret siciline tescil yoluyla ticari işletme üzerinde kurulan ve zilyetliğin devri gerekmeksizin rehinle doğan bu hak, hak sahibine, alacağını tahsil edememesi halinde rehne konu şeyi paraya çevirterek, alacağını tahsil etme hakkı vermektedir.¹³⁸

¹³⁴ Utku, s. 339; Korkmaz, s. 39.

¹³⁵ Korkmaz, s. 38.

¹³⁶ Bolayır, s. 2555.

¹³⁷ Utku, s. 340, 341.

¹³⁸ ERZURUMLUOĞLU, Erzan: Sözleşmeler Hukuku, B. 2, Ankara 2012, s. 216.

6750 sayılı Ticari İşletmelerde Taşınır Rehni Kanunu'nun (TİTRK) "Tanımlar" başlıklı 2/1. maddesinde rehin hakkı "*Taşınır varlığın türünden, rehin verenin veya rehinli alacaklının durumundan, rehinle güvence altına alınan borcun niteliğinden veya tarafların onu rehin hakkı olarak adlandırmasından bağımsız olarak bir borcun ödenmesini veya ifa edilmesini güvence altına almak amacıyla alacağın devrinde devralanın alacak hakkı da dâhil olmak üzere, taşınır varlık üzerinde zilyetliğin devrine gerek olmaksızın tesis edilen sınırlı aynı hak*" olarak tanımlanmıştır.

Borç ilişkilerinde borcun zamanında ve uygun şekilde ifasını güvence altına almak üzere ekonomik değeri olan teminatlar verilebilmektedir. TİTRK'nin "Üzerinde rehin hakkı kurulabilecek taşınır varlıklar" başlıklı 5/c maddesi ve Ticari İşlemlerde Rehin Hakkının Kurulması ve Temerrüt Sonrası Hakların Kullanılması Hakkında Yönetmelik'in 11/c maddesi uyarınca, fikri ve sınai mülkiyete konu haklar rehlin konusunu oluşturabilir.

SMK'nın "Hukuki İşlemler" başlıklı 148. maddesi uyarınca da sınai mülkiyet hakları rehnedilebilecek niteliktedir. Ancak patent başvurusu ya da patentin tek başına değil de bir ticari işletme ya da esnaf işletmesinin içinde rehnedilmesi söz konusu ise rehin, Ticari İşletmelerde Taşınır Rehni Kanununu hükümlerine göre yapılacaktır.

Rehlin kurulabilmesi için öncelikle taraflar arasında geçerli bir rehin sözleşmesi düzenlenmeli ve bu sözleşme, TİTRK'nin 2/1/k maddesi uyarınca "*Bakanlık tarafından kurulan ya da kurdurulan ve mevzuatı uyarınca kendi özel siciline tescili zorunlu olanlar dışındaki taşınır varlıklar üzerinde, bu Kanun kapsamında tesis edilecek rehinlere ilişkin tescil, terkin, değişiklik gibi tüm iş ve işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirildiği ve sunulduğu merkezi ve aleni Rehlinli Taşınır Sicili*" şeklinde tanımlanan sicile tescil edilmelidir. Ancak SMK'nın 148/5. maddesinde rehin hakkının iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi için, patent siciline tescil edilmesi gerektiği düzenlenmiştir.

Yürürlükten kaldırılan Ticari İşletme Rehni Kanunu kapsamında, ancak patent lisans sözleşmesinde lisans hakkının devredilebileceğinin açıkça düzenlenmiş olması kaydıyla, lisans hakkının, rehin sözleşmesine konu olabileceği kabul edilmiştir. Türk Medeni Kanunu'nun 954. maddesi gereğince ancak başkasına devredilebilecek alacak ve haklar üzerinde rehin kurulabilir. Bu kapsamda başkasına devredilemeyecek nitelikteki lisans hakkının rehin sözleşmesine konu olması durumunda, rehin sözleşmesi, konusunun imkansız olması nedeniyle kesin hükümsüzlük yaptırımıyla karşı karşıya kalacaktır.¹³⁹

¹³⁹ MAKARACI BAŞAK, Aslı: Taşınır Rehni Sözleşmesi, İstanbul 2014, s. 65 vd; Erel, s. 284.

6750 sayılı TİTRK'nin “Üzerinde rehin hakkı kurulabilecek taşınır varlıklar” başlıklı 5. maddesi kapsamında lisans sözleşmesine konu edilebilecek sınai mülkiyet hakları üzerinde rehin kurulması mümkün görülmektedir.¹⁴⁰ Borçluya ait olup, zilyetliği devredilemeyen, fakat lisans sözleşmesine konu olabilen sınai haklar, borçlunun temerrüdü halinde TİTRK'nin 14/1. maddesi ve Ticari İşlemlerde Rehin Hakkının Kurulması ve Temerrüt Sonrası Hakların Kullanılması Hakkında Yönetmelik'in (TİTRK Yönetmeliği) 41/II. maddesi uyarınca doğrudan rehinli alacaklı tarafından kullanılabilir ya da üçüncü kişilere kullanılabilir.¹⁴¹

Bir görüşe¹⁴² göre TİTRK'nin 8/3. maddesinde, bir sicile tescili zorunlu taşınır lar üzerinde bu Kanun kapsamında tutulan Rehinli Taşınır Siciline tescil edilme yoluyla rehin kurulamayacağı düzenlenmişse de bu düzenlemeyi sınai haklar üzerinde TİTRK uyarınca rehin kurulamayacağı yönünde yorumlamanın isabetli bir yaklaşım olmayacağı ifade edilmektedir. Zira TİTRK'nin 5/2. maddesinde, anılan maddenin 1. bendinde sayılan varlıkların rehininin diğer kanunlar gereği bir sicile tescili gerekiyorsa, bu rehinin ilgili sicile bildirileceği; bu varlıklar üzerinde önceden bir rehin tesis edilmişse bu Kanun kapsamında tesis edilen rehin sonraki sırada yer alacağı düzenlendiği ve kanun koyucu tarafından sınai hakların kapsam dışında tutulması amaçlanmış olsaydı TİTRK'nin 5/1. maddesinde rehnedilebilecek taşınır varlıklar arasında fikri ve sınai mülkiyete konu haklara ve aynı maddenin 2. bendinde yer alan ilgili sicile bildirim düzenlemelerine hiç yer verilmeyeceği belirtilmektedir.¹⁴³

TİTRK Yönetmeliğinin 2/1-2. maddeleri incelendiğinde, Yönetmeliğin, rehne konu taşınır varlığı rehin alacaklısına teslim edilmeden özel siciline tescil edilmek suretiyle kurulan rehinlere uygulanacağı; bununla birlikte teslim şartlı taşınır rehni, sermaye piyasası araçları ile türev araçlara ilişkin finansal sözleşmeleri konu edinen rehinlerle, mevduat rehni, motorlu taşıt rehni, hava aracı ipoteği, gemi ipoteği, maden hakkı ve cevher rehni ile ilgili sözleşmelerde TİTRK'nin ve

¹⁴⁰ BİLGİN, Hikmet: “6750 sayılı Ticari İşletmelerde Taşınır Rehni Kanunu'na İcra-İflas Hukuku Açısından Genel Bir Bakış”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 31, Ankara 2017, s. 647.

¹⁴¹ KARAKUŞ ERBAŞ, Burcu: Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni ve Rehin Alacaklısının Korunması, Ankara 2018, s. 221.

¹⁴² Bilgin, s. 647; Aksi görüş için bkz; ŞİT İMAMOĞLU, Başak: Ticari İşletmelerde Taşınır Rehni Kanunu Üzerine Bir İnceleme, Ankara 2017, s. 25-27; BİÇER, Levent: “Finansmana Erişim Kolaylığı Açısından Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 35, Kocaeli 2018, s. 83; GÜRPINAR, Damla: “Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Uyarınca Kurulmuş Olan Rehinli Taşınır Sicilinin Tapu Sicili İle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, İzmir 2017, s. 71.

¹⁴³ Bilgin, s. 648; KÖROĞLU ÖLMEZ Belin: “Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Uyarınca Ticari İşletme Rehni”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 129, Ankara 2017, s. 281.

Yönetmeliğinin uygulanmayacağı hususu düzenlenerek taşınır rehni uygulamasının kapsamının açıkça düzenlendiği görülmektedir.¹⁴⁴

Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe¹⁴⁵ göre; Kanun'un 8/3. maddesinin düzenlenmesinin amacı, üçüncü kişilerin patent sicilini incelemek zorunda olmaları ve bu sicili incelemekle görülemeyecek bir rehin hakkının üçüncü kişilere dayatılmasının adil olmaması ile açıklanmaktadır. Ancak, TİTRK'nin 5/2. maddesine göre, ticari işletmenin bütünü üzerinde rehin kurulduğunda, işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş olan her türlü varlığın rehnedileceği belirtilmektedir. Buna diğer kanunlar uyarınca bir sicile tescili gerekli olanlar da dahildir. Kanun'un iki hükmü arasında çelişki yoktur. Zira kanun koyucu bu tür taşınırları, sadece işletmenin tümünün rehnedilmesi durumuyla sınırlı olarak rehin kapsamına almıştır. TİTRK'nin 5/2. maddesi ile TİTRK Yönetmeliğinin 17/1. maddesinde düzenlenen işletmenin tamamı üzerinde rehin kurulması halinde, rehinin kuruluşu anında işletmenin faaliyetine ait olan her tür varlığın rehnedilmiş sayılacağına ilişkin düzenlemelerin bu yorumu kuvvetlendirdiği belirtilmektedir. Diğer kanunlar uyarınca bir sicile tescili zorunlu olan taşınır varlıkların, TİTRK kapsamında rehnedilemeyeceği belirtilirken; örnek olarak marka ya da patent hakkının münferiden rehnedilemeyeceği, ancak telif hakkının münferiden rehinin mümkün olduğu ifade edilmiştir.¹⁴⁶ Yukarıda açıklanan görüş doktrinde¹⁴⁷ tescilli marka ya da patentin TİTRK kapsamında rehin konusu olabileceği, zira tescilli marka ya da patent üzerinde rehin hakkının kurulabilmesi için tescilin zorunlu ve kurucu unsur olmadığı gerekçesiyle de desteklenmiştir.

Ticari İşletmelerde Taşınır Rehni Kanunu'nun 14. maddesinde borçların zamanında ifa edilmemesi halinde alacaklının sahip olduğu haklar düzenlenmiştir. Buna göre alacaklı öncelikle; birinci derece alacaklı ise rehinli taşınırın mülkiyetinin devrini talep edebilecek, alacağını varlık yönetim şirketlerine devredebilecek veya devre konu olmayan bir varlık söz konusu ise lisans hakkını kullanabilecektir. TİTRK'nin 14/1-c bendi uyarınca sınai haklar üzerinde lisans hakkının kullanımı, lisans geliri borcu karşılayacak düzeye ulaşına kadar devam edecek,

¹⁴⁴ Bilgin, s. 648.

¹⁴⁵ GÜRPINAR, Damla: "Ticari İşlemlerde Taşınır Rehininin Teslime Bağlı Taşınır Rehni Kurallarından Ayrılan Yönleri", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 1, İzmir 2017, s. 127 vd; GÖLE, Celal / AYDOĞAN, Gökhan: "Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun Ticaret Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 33, S. 1, Ankara 2017, s. 26; Gürpınar, Tapu Sicili, s. 71.

¹⁴⁶ Göle / Aydoğan, s. 32.

¹⁴⁷ ANTALYA, Gökhan / ACAR, Faruk: Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni, B. 2, İstanbul 2017, s. 78; HAZIROĞLU, Elif Cemre: "Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nda Sicilli Taşınır Varlıklarının Durumu ve Ticari İşletme Rehininin Bunlar Üzerindeki Etkileri", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, S. 33, Ankara 2017, s. 193.

gelir bu düzeye ulaştıktan sonra alacak hakkı ve lisans hakkı sona erecektir.¹⁴⁸ Ancak rehne konu patentin hali hazırda bir inhisari lisans sözleşmesine konu olması halinde; aynı patenti konu alan başka bir lisans sözleşmesinin kurulamayacağı kabulü gerekir. Alacak bu yollarla tahsil edilemediği takdirde, genel hükümler çerçevesinde takip yapılacaktır. TİTRK Yönetmelik'inin 41/2. maddesinde, alacağın üçüncü kişilere de devredilebileceği, lisans haklarının da üçüncü kişilere kullandırılabilirliği düzenlenmiştir. TİTRK'de ya da TİTRK Yönetmeliğinde söz konusu lisansın niteliğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

Doktrinde¹⁴⁹ söz konusu lisansın inhisari ya da inhisari olmayan lisans olabileceği kabul edilmekle birlikte, inhisari olmayan lisans halinde rehin konusu taşınır varlıkların rehin alacaklısı tarafından kullanılabilirliği gibi üçüncü kişilere kullandırılabilirliği ve kullanımdan sağlanacak gelir ile rehinli alacağın tahsilinin sağlanabileceği ifade edilmiştir. Ancak her iki lisans halinde de rehin alacaklısının rehin konusu taşınır kendisinin kullanabilmesi veya üçüncü kişilere kullandırabilmesi için lisans sözleşmesinde, lisans hakkı sahibinin alt lisans verilebileceği konusunda özel düzenlemeye yer verilmiş olmalıdır. Patent hakkının değil, bunun konu olduğu lisans hakkının rehin verilebilmesi için de bu şart aranmalıdır. Aksi halde, lisans verenin rızası olmadığı için, lisans alan elindeki lisansı, üçüncü kişilere kullandıramaz ve dolayısıyla rehnedemez.

Lisans veren tarafından patent hakkının rehin verilmesi ve bu patentin aynı zamanda inhisari olmayan bir lisansa konu olması durumunda lisans veren, lisansa konu hakkı kendi kullanabileceği gibi; üçüncü kişilere de kullandırabileceğinden, rehin alacaklısı üzerinde rehin tesis edilen inhisari olmayan lisansa konu patenti bizzat kullanabileceği gibi, üçüncü kişilere de kullandırarak sağlayacağı gelirden rehin alacağını tahsil etme imkanına sahip olacaktır.

Ancak lisans veren tarafından inhisari lisans verilmiş olması halinde, lisans veren de üçüncü kişiler de bu hakkı kullanamayacağından, lisans verenin rehin alacaklısının rehinli patenti kendisinin kullanması ya da üçüncü kişiye kullandırarak elde edeceği gelirden rehinli alacağını tahsil etmesi mümkün olmayacaktır. Bu halde rehin alacaklısı, ancak rehinli patentin mülkiyet hakkının kendisine devrini isteyebilecektir.¹⁵⁰ Bu düzenlemenin, TMK ve İİK'da yer alan teminata başvurma ve rehinin paraya çevrilmesi düzenlemelerinden tamamen farklı olması,

¹⁴⁸ HASIRCI, Hakan: "6570 Sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun İcra ve İflas Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 33, S. 2, Ankara 2017, s. 260.

¹⁴⁹ Bilgin, s. 647.

¹⁵⁰ Bilgin, s. 648-649; ÖZ, Turgut: "Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 2, İstanbul 2017, s. 176.

doktrinde haklı eleştirilere uğramaktadır. Zira borç ödenmediği takdirde rehinli malın alacaklıya ait olacağı şeklinde yapılan anlaşmalar lex commissoria ilkesi ile yasaklanmıştır.¹⁵¹

Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nda rehne konu taşınırın tamamen yok olması veya kıymetini tamamıyla yitirmesi durumunda taşınır rehninin akibetinin ne olacağına ilişkin hüküm bulunmamaktadır. Aynı Kanun'un "*Hüküm bulunmayan hâller*" başlıklı 18. maddesine göre TİTRK'de hüküm bulunmayan hallerde, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun taşınır rehnine ilişkin hükümleri uygulanacaktır. Buna göre rehne konu taşınırın tamamen yok olması durumunda üzerindeki bütün aynı haklarla birlikte rehin hakkı da son bulacaktır.

Patent hakkı, koruma süresinin dolması, yenilenmeme ve iptal gibi sebeplerle sona erebilir.¹⁵² SMK'nın 140/5. maddesinde yer alan "*Sicile kayıtlı hak ve lisans sahiplerinin izni olmadıkça, patentten vazgeçilemez.*" düzenlemesi kapsamında sınai hak rehni sicilde kayıtlı olduğu sürece, rehin hakkı sahibinin rızası olmaksızın patent hakkından vazgeçilemeyecektir. Rehin hakkı sahibinin izin vermesi ve rehnin sicilde kayıtlı olmaması durumunda sınai haktan vazgeçilebilmesi mümkündür.¹⁵³

Rehin konusu bir ikame değere dönüşüyorsa, rehin hakkı bu ikame değer üzerinde devam edecektir. Rehinli malın yok olması durumunda arta kalan varlığın iktisadi bir değer taşıması halinde de rehin hakkı bu değer üzerinde devam edecektir. Örnek olarak makine, teçhizat, araç, ekipman gibi cihazların yok olması durumunda malın hurdası, marka değeri kalmasa da markaya ait domain ve hosting, bir ticari proje ile faaliyete geçemeyecek olsa dahi bu projedeki know-how bir değer olarak değerlendirilmektedir.¹⁵⁴ Bu çerçevede kabul edilemeyen patent tescil başvurularının know-how olarak devam etmesi halinde de aynı durumun geçerli olduğu değerlendirilmektedir.

IX. PATENT LİSANS SÖZLEŞMESİNDE MİRAS YOLUYLA TARAF DEĞİŞİKLİĞİ

SMK'nın 148/1. maddesi uyarınca patent (ya da patent başvurusu), miras hukuku kurallarına göre mirasçılara intikal edebileceği gibi; ölüme bağlı tasarrufların da konusunu oluşturabilir. Lisans verenin ölümü ile birlikte, patent hakkı

¹⁵¹ Öz, s. 175.

¹⁵² OĞUZMAN, Kemal / SELİÇİ, Özer/ OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: Eşya Hukuku, B. 20, İstanbul 2017, s. 1034; AKİPEK, Jale / AKINTÜRK, Turgut: Eşya Hukuku, İstanbul 2009, s. 849; TÜZÜNER, Özlem: Marka Rehni Sözleşmesi ve Uygulanacak Hukuk, İstanbul 2007, s. 86; Utku, s. 323.

¹⁵³ Doruk, s. 323.

¹⁵⁴ ATAKAN, Murat Can: "*Ticari İşlemlerde Taşınır Rehninin Sona Ermesi*", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 2, Konya 2018, s. 404.

terekeye dahil olur. Benzer şekilde mirasbırakanın diğer malvarlığı değerleri gibi patent lisans sözleşmesinden doğan alacakları da miras hukuku kuralları çerçevesinde mirasçılara intikal eder. Bu durumda mirasçılar, kanundan doğan hükümler ya da ölüme bağlı tasarrufun hükümleri uyarınca, patent ya da başvuru sahibinin patent lisans sözleşmesinden doğan alacak haklarını devralmaktadırlar.¹⁵⁵

Patent mirasçısı elde ettiği bu hakkı, ortada inhisari patent lisans sözleşmesi olmadığı sürece üçüncü kişiye devredebilir. Mirasçılarının birden fazla olması durumunda bu kişiler arasında elbirliği ile mülkiyet hali söz konusu olacaktır. Bu nedenle hukuki işlemleri gerçekleştirecek mirasçının yetkisi varsa yaptığı işlemler tüm mirasçılar adına geçerli olacaktır, ancak yetkisi yoksa ve diğer mirasçılar yapılan işleme onay vermemişse yapılmış olan işlem geçersiz olacaktır.¹⁵⁶

Patent lisans sözleşmesinin kişiye bağlı ve devredilemez olarak kurulması halinde, lisans alan ile lisans veren arasındaki hukukî ilişki ve sıkı işbirliği lisans alanın kişiliği dikkate alınarak şekillendirilmektedir. Kişiye bağlı lisans sözleşmelerinde lisans alanın kişiliği önem arz ettiği için, kullanım hakkının miras yoluyla intikali de mümkün olmamaktadır.¹⁵⁷ Böyle bir durumda, patent lisans sözleşmesi, lisans alanın ölümü ile sona erer.

Doktrinde bir görüşe¹⁵⁸ göre; lisans sözleşmelerine boşluk doldurulma yoluyla TBK'nın 357. maddesi ve devamında düzenlenen ürün kirası sözleşmesi hükümlerinin kıyasen uygulanabileceği kabul edilmiştir. Doktrinde yer alan bu görüşün kabulü halinde, TBK'nın 371. maddesi kıyasen uygulanacak ve lisans alanın ölümü halinde, lisans alanın mirasçıları ve lisans veren (kiraya veren), altı aylık yasal fesih bildirim sürelerine uymak kaydıyla, sözleşmeyi feshedebilecektir.¹⁵⁹ Lisans verenin kişiliğinin lisans alan açısından önemli olması istisnai durumlarda gerçekleşirse ve kişiye bağlı bir sözleşme ilişkisinin varlığı kabul edilirse lisans verenin ölümü halinde de sözleşme sona erecektir.¹⁶⁰

SONUÇ

Patent lisans sözleşmelerinin özellikleri ve hukuki niteliği değerlendirildiğinde bu sözleşmelerin, inhisari olan ve olmayan lisans ayırımı yapılmaksızın nisbi hak niteliğinde borçlandırıcı işlem ve sürekli borç ilişkisi doğuran isimsiz

¹⁵⁵ Durak, s. 102.

¹⁵⁶ Şehirali, s. 63.

¹⁵⁷ Ortan, s. 143; Özsoy, s. 39; Sarı, s. 341.

¹⁵⁸ Özel, s. 212.

¹⁵⁹ Sarı, s. 342; Özel, s. 212.

¹⁶⁰ Oktay Özdemir, Lisans Sözleşmeleri, s. 96; Sarı, s. 341.

sözleşme olduğu kabul edilmektedir. Patent lisans sözleşmesinin isimsiz sözleşmelerin alt türlerinden olan ve unsurları çeşitli kanunlarda düzenlenmiş olmakla birlikte, bu unsurların yasa koyucunun öngörmediği bir biçimde bir araya getirildiği karma sözleşme olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Patent lisans sözleşmesinin esaslı unsurları olan patent hakkı, kullanım hakkının devri, kullanma ve kullanmaya katlanma yükümlülükleri SMK'da düzenlenmiştir. Bedel unsuru ise pek çok isimli sözleşmede yer almaktadır.

Patent hakkı devir, rehin veya miras sözleşmelerine konu olabilir. Patent hakkını konu alan bu hukuki işlemler, patent lisans sözleşmelerinin varlığını ve devamlılığı etkileyecek nitelikte olduğundan ayrıca ele alınmıştır. Patent lisans sözleşmelerinin tarafları gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir. Lisans veren kural olarak patent hakkı sahibi olsa da sözleşme kurulduktan sonra lisans alanın TBK'nın taraf değişikliğine yol açan hallerde durumu, bu çerçevede sözleşmenin varlığı ve devamlılığı, SMK'nın 125. maddesinde yer alan sözleşmede aksi düzenlenmemiş ise lisans alanların lisanstan doğan haklarını üçüncü kişilere devredemeyeceği temel kuralı çerçevesinde irdelenmiştir.

Bu temel kuralın aksine hareket edilmesi halinde sözleşmenin veya yapılan işlemin karşılaşacağı hukuki sonuç geçersizlik yaptırımıdır. Ayrıca lisans veren veya devir hakkına sahip olmadığı halde lisansı devreden lisans alan, patent hakkının devredilmezliği veya geçersizliği nedeniyle ilgililerin uğradığı zararları tazmin yükümlüsü olarak kabul edilmiştir.

Yeni ve tartışmalı bir düzenleme olan TİTRK çerçevesinde kurulan rehin halinde patent lisans sözleşmeleri incelendiğinde, TİTRK'nin 5/2. maddesine göre, ticari işletmenin bütünü üzerinde rehin kurulduğunda, işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş olan her türlü varlığın rehnedileceği, ancak diğer kanunlar uyarınca bir sicile tescili zorunlu olan taşınır varlıkların, tek başına TİTRK kapsamında rehnedilemeyeceği sonucuna varılmıştır. Başka bir ifadeyle patent, TİTRK kapsamında, işletmenin bütünüyle birlikte rehnedilebilir.

KAYNAKÇA

- AKİL, Cenk:** “Marka (Hakkı) Üzerinde Cebri İcra”, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, C. 4, S. 2, Ankara 2017, s. 111-156.
- AKİPEK, Jale /AKINTÜRK, Turgut:** Eşya Hukuku, İstanbul 2009.
- AKİPEK, Şebnem:** Alt Vekalet, Ankara 2003.
- ANTALYA, Gökhan / ACAR, Faruk:** Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni, B. 2, İstanbul 2017.
- ARBEK, Ömer:** Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Lisans Sözleşmesi, Ankara 2005.
- ARKAN, Sabih:** Marka Hukuku, C. II, Ankara 1998.
- ARKAN, Sabih:** “Lisans Verenin Sorumluluğu”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 29, S. 3, Ankara 2013, s. 5-8.
- ARSLANLI, Halil:** Fikri Hukuk Dersleri II, İstanbul 1954.
- ASLAN, Adem:** Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Fikri Mülkiyet Haklarının Tükenmesi, İstanbul 2004.
- ATAKAN, Murat Can:** “Ticari İşlemlerde Taşınır Rehninin Sona Ermesi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 2, Konya 2018, s. 397-441.
- AYDINCIK, Şirin:** Fikri Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri, İstanbul 2006.
- AYİTER, Nuşin:** Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, Ankara 1972. (Kısaltma: Fikir ve Sanat)
- AYİTER, Nuşin:** İhtira Hukuku, Ankara 1968. (Kısaltma: İhtira)
- AYRANCI, Hasan:** Sözleşmelerin Yüklenilmesi (Devri), Ankara 2003.
- BAŞ, Mustafa:** Teknik Bilgi (Know-How) Lisans Sözleşmesi, Ankara 2000.
- BİÇER, Levent:** “Finansmana Erişim Kolaylığı Açısından Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 35, Kocaeli 2018, s. 73-101.
- BİLGİN, Hikmet:** “6750 sayılı Ticari İşletmelerde Taşınır Rehni Kanunu’na İcra-İflas Hukuku Açısından Genel Bir Bakış”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 31, Ankara 2017, s. 617-657.
- BOLAYIR, Nur:** “Fikri Mülkiyet Haklarında Cebri İcra Sistemi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, C. I, İzmir 2015, s. 2513-2570.
- DİLMAÇ, Şule:** “Patent Lisans Sözleşmesi”, Terazi Hukuk Dergisi, C. 9, S. 100, Ankara 2014, s. 694-699.
- DURAK, Onur Sabri:** Patent Lisans Sözleşmesi, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.
- ERDEM, Bahadır:** Patent Hakkının Korunması ve Patent Hakkına İlişkin Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk, İstanbul 2002.

- EREL, Şafak:** Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Ankara 1998.
- EREN, Fikret:** 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 14, Ankara 2012.
- ERZURUMLUOĞLU, Erzan:** Sözleşmeler Hukuku, B. 2, Ankara 2012.
- GÖLE, Celal / AYDOĞAN, Gökhan:** “*Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu’nun Ticaret Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 33, S. 1, Ankara 2017, s. 5-51.
- GÜMÜŞ, Mustafa Alper:** Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. I, B. 3, İstanbul 2013.
- GÜRPINAR, Damla:** “*Ticari İşlemlerde Taşınır Rehninin Teslime Bağlı Taşınır Rehni Kurallarından Ayrılan Yönleri*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 1, İzmir 2017, s. 111-159. (Kısaltma: Taşınır Rehni)
- GÜRPINAR, Damla:** “*Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Uyarınca Kurulmuş Olan Rehinli Taşınır Sicilinin Tapu Sicili ile Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, İzmir 2017, s. 61-102. (Kısaltma: Tapu Sicili)
- HASIRCI, Hakan:** “*6570 Sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu’nun İcra ve İflas Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi*”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 33, S. 2, Ankara 2017, s. 207-269.
- HATEMİ, Hüseyin / GÖKYAYLA, Emre:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2011.
- HAZIROĞLU, Elif Cemre:** “*Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu’nda Sicilli Taşınır Varlıkların Durumu ve Ticari İşletme Rehninin Bunlar Üzerindeki Etkileri*”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, S. 33, Ankara 2017, s. 177-204.
- KARAKUŞ ERBAŞ, Burcu:** Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni ve Rehin Alacaklısının Korunması, Ankara 2018.
- KILIÇOĞLU, Ahmet M.:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 20, Ankara 2016.
- KORKMAZ, Taş Hülya:** “*Marka Hakkının Haczi ve Paraya Çevrilmesi*”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 2, İstanbul 2013, s. 23-43.
- KÖROĞLU ÖLMEZ, Belin:** “*Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Uyarınca Ticari İşletme Rehni*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 129, Ankara 2017, s. 261-286.
- KURU, Baki:** İcra ve İflas Hukuku El Kitabı, İstanbul 2004.
- MAKARACI BAŞAK, Aslı:** Taşınır Rehni Sözleşmesi, İstanbul 2014.
- ODMAN, N. Ayşe:** Fikri Mülkiyet Hukuku ile Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikindeki Rolü, Ankara 2002.
- OĞUZMAN, Kemal / ÖZ, Turgut:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 1, İstanbul 2013. (Kısaltma: Borçlar Hukuku C. 1)

- OĞUZMAN, Kemal / ÖZ, Turgut:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 2, İstanbul 2013. (Kısaltma: Borçlar Hukuku C. 2)
- OĞUZMAN, Kemal / SELİÇİ, Özer/ OKTAY ÖZDEMİR, Saibe:** Eşya Hukuku, B. 20, İstanbul 2017.
- OKTAY, Saibe:** “İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 55, S. 1-2, İstanbul 1996, s. 263-296.
- OKTAY ÖZDEMİR, Saibe:** Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sözleşmelerine Uygulanması, İstanbul 2002. (Kısaltma: Lisans Sözleşmeleri)
- OKTAY ÖZDEMİR, Saibe:** “Fikri Nitelikteki Sınai Değerler Üzerindeki Haklar ile Bunlara İlişkin Verilen Lisansın Hukuki Niteliği”, Prof. Dr. Ergun ÖZSUNAY’a Armağan, İstanbul 2004, s. 571-598. (Kısaltma: Lisansın Hukuki Niteliği)
- ONGAN, Burak:** Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmelerinde Tarafların Hukuki Durumu, Ankara 2007.
- ORTAN, Necip:** Patent Lisansı Sözleşmesi, Ankara 1979.
- ÖZ, Turgut:** “Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 2, İstanbul 2017, s. 151-186.
- ÖZEL, Çağlar:** Marka Lisansı Sözleşmesi, B. 2, Ankara 2015.
- ÖZSOY, Saadet Hande:** Türk Hukukunda Patent Lisans Sözleşmesi, Ankara 2011.
- ÖZTÜRK, Berna:** “Sözleşmenin Devri”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 125, Ankara 2016, s. 263-270.
- REİSOĞLU, Safa:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2013.
- SARI, Onur:** Patent Lisans Sözleşmeleri, Ankara 2019.
- SELİÇİ, Özer:** Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul 1977.
- SEROZAN, Rona:** Sözleşmeden Dönme, İstanbul 1975.
- SİVİL, Osman:** “Markanın Haczi ve Rehni”, Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi, S. 9, İstanbul 2007, s. 61-74.
- SULUK, Cahit:** Tasarım Hukuku, Ankara 2003.
- ŞEHİRALİ, Feyzan Hayal:** Patent Hakkının Korunması, Ankara 1998.
- ŞİT İMAMOĞLU, Başak:** Ticari İşletmelerde Taşınır Rehni Kanunu Üzerine Bir İnceleme, Ankara 2017.
- TEKİNALP, Ünal:** “Yeni Patent Hukukunda “Buluş Sahibi İlkesi” ve Gasp Davalarına İlişkin Bazı Sorunlar”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 55, S. 4, İstanbul 1997, s. 129-136. (Kısaltma: Buluş Sahibi)

TEKİNALP, Ünal: Fikri Mülkiyet Hukuku, B. 5, İstanbul 2012. (Kısaltma: Fikri Mülkiyet)

TOPÇU, Deniz: Patent Lisans Sözleşmeleri, Ankara 2016.

TURAN BAŞARA, Gamze: “*Türk Borçlar Kanunuyla Getirilen Yeni Bir Müessesese: Borca Katılma*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 63, S. 2, Ankara 2014, s. 419-447.

TÜZÜNER, Özlem: Marka Rehni Sözleşmesi ve Uygulanacak Hukuk, İstanbul 2007.

UTKU, Doruk: Sınai Hakların Rehni, Ankara 2009.

YASAMAN, Hamdi / ALTAY, Sıtkı / AYANOĞLU, Tolga / YUSUFOĞLU, Fülürya / YÜKSEL, Sinan: Marka Hukuku, İstanbul 2004. (Kısaltma: Yasaman)

ZEVKLİLER, Aydın / GÖKYAYLA, Emre: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Ankara 2018.